

از نظم دیوان سخاوری صدرایوان پهلوی و دری تیغ زنِ سرکره
 شیواییانی صف شکن مدعیان زباندانی امام لکین بقوت اطمینان
 عالم مستند قائل آؤحد مولانا حکیم وکیل احمد نصره الله و آیت

در مطبع انوار محمدی کج طبع شد

ALL RIGHTS RESERVED

قطعه تارنج طبع دیوان حنفی از سخنو معنی آفرین نکته شناس
باریک بین زبان داندان فصیح اللسان نازک خیال بلیغ البیان
جناب مولوی ابوالقاسم فضل ربشی تاجپوی عم فیض المعصوم

ا	آوردن مارگان جوانی بر معنی	پنهان بطاس سین صلیلهای عمر
ب	بیت اقیق عظم یعنی کتاب اکریم	دانش در مصطفی رحمت در مجاد
و	واکرده چون بدیم آمد نظریستی	بشسته باغبی در کج چار نظر
ا	آن سنت مکرم دین بعثتیم	آن حکمت مشکل دین ظلمت مصوم
ا	آن قطب چرخ دانش آن مریخ بنیتر	حیران مهرایش این سحر کشتور
ا	آن قبله صلیق دین کعبه مجامع	آن محی دین سنت دین دشمن بمهر
ق	قاضی شرع بیضا مفتی ملک معنی	آن بوالفراس در آن علی کشتور
ا	آن نایب محمد لایل وکیل احمد	طبعش طبعه ریزه آینه سکندر
و	واهب چو ابراهیم ساکت جمیع ابر	صائب فکر کامل ثاقب برای گوهر
ی	یکران فکر پاکش همرا عقل اول	باران نور رایش عمرا در مهر خاور
ل	لوقا وظیفه خوارش لوشار کا بدار	بقراط ریزه چشیش سقراط سفر گستر
ر	رنگ رخ شریعت آب بجا نیت	از رای طبع پاکش گرفته زیب و فسر
ح	جل لبتین دانش گرفته تانهادش	بزمارش میحانه تاج خاور
م	موسای فکرش را خضر فرشته سیر	گرنگ و چو موسی گرد و کینه چاکر
ا	آن شرع را ملاذی دین از در ج	آن رکن دین دنیا آن کعبه موقر

نسخه کتب و مکاتیب و صورتان از زبان و جان در این زمان

در ردیوان نفی لطیف لوی سید محمد صدیق حسن خان قزوینی که در آن کمال بی باکی زبان
لحن طبع منقذین کشوده و تقلید و اجراع و قیاس و فقه را اندر نیست و جوابی که

حسب این مستفیضان مصنف عالیشان که برای حفظ این کتاب جمله حقوق کافی است
قانوناً محفوظ و درسته اند با نظام حسن صحت و نحو خطی است تمام جانب نشی تیغ بهادر صبا

در مطبع انوار محمدی که طبع این کتاب نورانی شد

PE7635

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سخن ده لا شریک له وحدہ وصلی علی نبیہ لانی نبی بعده وعلی آلہ وصبغہ و تبعہم و تابعیہم من امیۃ الدین
و اکابر المجتہدین لانیما ابی حنیفۃ النعمان علیہ الرحمۃ والرضوان علیہم جمعین الی یوم الدین
پس از ان بنده سراپا عجز وکیل احمد عاجز سکندر پوری تجا و زاد سعد عن ذنبه المغضوب
والصود پیش از شروع مقصود در رد دیوان مردود از سیاه من و برکات این قصیده
متبرکه که مدحیه نعمانیه استمداد و استبراک کردم و سپس بر دشمن تقلید امام اعظم باطل و
علم و اوت و قلم و سپاه حرف و رقم تاخت آورد و قول سفیه را بهمان وزن و قافیه
بقول فقیه جواب با صواب داد و نام این نامه بنام نامی آن امام همام دیوان حنفی نهادم

وإلى هذه القصيدة النعانية

قسطنطین دین و ایمان حضرت امام اعظم
 ماست زمین تزلزل کرد
 مصباح جمیع ادیان حضرت امام اعظم
 بابرگ و ساز و سامان حضرت امام اعظم

نبراس تا بعنان حضرت امام عظم
مشکو و شمع ایقان حضرت امام عظم
درباره و سبحان آمد بغت و شان

از هفت حزب فرقان آمد چو سنبه الوان
در حل رمز قرآن بوده است عقل حیران
خیزد و گهر ز عیان لعل آید از بدخشان
نمک و رطل ایقان مشهور اهل ایمان
پادشاه دین و ایمان در مسلک فقیهان
دارد بزرگ فرمان جن و پسر و انسان
سر سبز گلستان باشد ز فیض باران
صراف علم عرفان کشف راز پنهان
دین نبی بر آذیان کرده عیان بر بیان
آنکس که اجتماعش در دهر شهره و ادش
بر کرد شیخ سنت در حلقه نقاهت
تغایر اجتهاد طریقه استنادی
چون چار عنبر آمد از بهر دین محمد
هر مشکل روایت حل کرد از روایت
هم اعظم ست و امجدیم اکرم ست و ارشد
از روی راس روشن رفته ره مغفون
تنقید فقه در کف برب حدیث و مصحف
بر شافعی و مالک حنبلی و غیر ذالک
با آب دزنگ سرزد در باغ دین احمد
عاجز بود شاخودان شام و سحر بصد جان

شد نیز بان این خوان حضرت امام عظم
شکل نموده آسان حضرت امام عظم
شد علم و فضل را کان حضرت امام عظم
ما مور حکم یزدان حضرت امام عظم
خضر طریق ایشان حضرت امام عظم
در شرع شد سلیمان حضرت امام عظم
خرم نمود گیسوان حضرت امام عظم
میبارفت ایمان حضرت امام عظم
چون مهروماه تابان حضرت امام عظم
شد بو حیفه نعمان حضرت امام عظم
سر حلقه فقیهان حضرت امام عظم
دارد میان آفران حضرت امام عظم
یوسف زکریا و نعمان حضرت امام عظم
مشککشای دوران حضرت امام عظم
در صاحب اجتهادان حضرت امام عظم
چشم و چراغ ایمان حضرت امام عظم
در دول رموز عرفان حضرت امام عظم
از نقه کرد احسان حضرت امام عظم
چون لاله نعمان حضرت امام عظم
در دوز بان شس هر آن حضرت امام عظم

نہت کجا در حدیث سنجی
تقلید در اخلاف کتاب و سنن مدائن
بیراسته تو باعث گمراهیست شد
عاجز به عجز با تو کجا سر در برد

ز نهار ایماز نه باشد و اب را
از آفتاب فیض رسد اہتاب را
تقلید خضر آمدہ راہ صواب را
تحریر ساختہ بسؤال جواب را

۵۵۵

فتاویٰ فقہیہ

بر نور سنت اور روشن ست محل ما
ہزار جا سر تقلید بر زمین آمد
قیاس حربہ اوست در سلاح ماست
صواب واپسے از کاروان تقاضا کرد
بدر سنت او مرو عاقبت نواب

بر دوام قیامت روشنے ز منزل ما
بلند گشت ز سنت چو تیغ قاتل ما
عجب بہرہ طرفے شود مقابل ما
اگر براہ خطا سیرود قوافل ما
جنہا میں نبود ز خنسل مراد حاصل ما

فتاویٰ فقہیہ

منورست زہر رسول منزل ما
دلیل منزل شیعہ اندالیمہ اربع
ہوا مخالف و دریا اگرچہ طوفان ز است
توسر کشتی سر خود گیر و سر سہری شتار
حدیث و قول فقہان ہے کم خرمین
ہزار شکر کز اجماع تقویت داریم
ز روئے راے رسیدیم در دیار حدیث

بکسب نور مہ آمد مستدل ما
بہ کعبہ میرو و از چار سو قوافل ما
قیاس در اے درین لہجہ بس و سائل ما
کہ ہر سہے نشود و قتیق قاتل ما
ہمیں بس ست بہ کشت مراد حاصل ما
بخیرہ چہرہ کجاے شود مقابل ما
بسوے کعبہ راہی ست روئے محل ما

زابر فیض فقہان پاک دین عاجز
گل شریعت غرا و میسہ از گل ما

بردم از بزم خرد جسم نزار خویش را
بیقراری داشت دل از فتنه رلے جهان
مهرتا باخم با وج علم نزد عارفان
از سنن ممنون کلب آفتاب اشتیاق ششم
نیت تو اجم بدینا فکرت با داشت رلے

مسائل الفقه

خاں راہ دین مکن جسم نزارِ خویش را
 بُردے از بزمِ خرد جسم نزارِ خویش را
 بے فروغِ مہر و ماہِ اوجِ منے سرسبز
 از فروغِ راے نورانی چراغے بر فروز
 بارِ سر یا بارِ خمر بہت از گرا نے انتظار
 نیست بے تبیسِ شعلتِ پیشِ اربابِ شعور
 کیسیائی ساز از خاکِ رواہلِ قیاس
 گشت پامالِ خزانِ بلغِ سفاہتِ امویہ
 عجزِ عاجزِ پیشِ حق آمد پسند اے مدعی

This image shows a detail from a manuscript, specifically a single column of dense, cursive Arabic script. The text is written in a fluid, connected style, characteristic of the 'Risala' section of the 'Risala' manuscript. The script is contained within a simple rectangular border.

<p>بغیر دوست نه بینے در آبکینے خیال دوست چونوخت در سفینے هر آن متاع که دل داشت و خزینه که در درون مقلد نشست کینے گو به چرخ که پیدا کند قرینے</p>	<p>حدیث یارب و مطلب بهینے نگندہ ایم به بحر حدیث کشته دل نثار ساغر سنت نمود از سته پے حمایت ما ابتساع سنت بس ز دهر رفت چو شوکانے آدم نواب</p>
<p>بین که جلوه کردین بود مدینے رسیده بر لب عین انبیینے زرے که نیست برو سکه از خزینه درون خویش تے کن بخار کینے گو به چرخ که پیدا کند قرینے ز بس بطاق بلند دست آبکینے</p>	<p>خیال دوست گرفت مت جالبینے به بحر فقه تجر نموده دل بحر دیش بچار سوے شریعت رواج کے یاب برے جان تو بس هست شوکل شوکانے سرے بخت فرد بر بین قون تو کینے گشت دست خوش هر حرفے عاجز</p>
<p>کتاب لقمه ما و سنن نواله نمی خورند حریر آن مے از پیاله رموز عشق بخوانند از رساله ز وصل یکدمه اندوه دیراله</p>	<p>ز خوان دوست بود نعمته حواله ز بسکه شهره به میخوارے حدیث شدم بجای درس خرد در پیشگان کسی بیار بادہ سنت که بر طرف گردد</p>
<p>حدیث در غم و شادایت سودا نواب همینست زمره ما همینست ناله</p>	<p>حدیث در غم و شادایت سودا نواب همینست زمره ما همینست ناله</p>

سلا زینجا
است که در پیشگاه
یعنی ال سنن
و نواله مدینے
مردم دانسته
همینست ناله
دانش شریعت
خارج شمرند
نمودند اسدند

فصل الحقیقه

بود اشاره ز بسم الله رساله ما
کباب و نقل و سبزه بیخ و پیاله ما
حذر کن از اثر تیر آه و ناله ما
سجده به مهر نبوت بود قباله ما
گل و خراش بدشمن شده ناله ما
عزیز تر ز درد گوهر است ناله ما

کسب مخزن حقیق شد حواله ما
کباب و نقل سنن هم قیاس دهم جماع
بطعنه بر سر اجراع از چرمی خیزه
چگونه دعوی حق مدعی کند باطل
ز نعمت ازلی بے نصیب هست از آن
بین چشم حقارت باشک این عاجز

فصل السقیه

شد زلف سنن بر رخ دین شرح سنن ما
از راه تو با این همه خنجر و شکن ما
با دایغ حسد در رفت بخون غرق کفن ما
پیدا شود از شام خرد صبح سنن ما
در دقرا باب قیاس است سخن ما
وقت است عقیق بین آید زمین ما
پهلوی نزد حسد خضر است دامن ما
گنجینه گوهر شده اصداف دهن ما
دل می برد از دست مرا یاد وطن ما
خنجر ره دین آمده در دوفر قفن ما

حرف لب لعل تو در روح به تن ما
مشکل که دهد دست رها کنی دل ما را
هنگامه بدعت نه نشست عالم سنت
ما و سر آن پادشاه دین که ز مهرش
آزاد که برین نامه بی شمشیرش گانه گذشت
شوکانی اگر شد سر نواب سلامت
که گلشن آثار کجا خار و خس رسد
تا خامه بگفتار بنی رطب لسان شد
لے پادشاه طیب سنت مددی کن
هر کس که درین وقت تمتع ز سنن یافت

تأیید حدیث نبوی یافته تعلیم
نواب شد انگشت نادیده فن ما

قال الفقيه

راہ فقہا کیر و مشوا از ہمتہا
عقل و خرد از تو شد و من بر سر حرم
شرح آمدہ قول فقہا تن سنن
ہشدار کہ از روی لغت تن صحیح است
آقا دہ درین شعر تو ہم عین ز عالم
تقطیع کن لے شاعر نادان کہ ندانی
از فقہ بود آپ رخ گلشن سنت
سرگشتہ و آشفتم از تیر گے رے
شد روضہ دین از فقہا تازہ و خرم
مال و زر تو دایم رہ سادہ دلاں شد

دار و غم جان آنکہ جدا ماند ز تن
مجلس شدہ بر خاستہ باقیست سخنہا
بے شرح کسے مے نبرد پے بسنہا
پیش شعر اہست غلط لفظ تنہا
این عین خطائی است کہ سرزد ز دہنہا
شاعر ز نظر افتد ازین نوع سخنہا
دیگر مکنش نسبت خضر الے دہنہا
افتاد بکار تو گر نہا و شگنہا
گشتہ بعرق ریزے شان سبز چنہا
عاجز نشوے بستہ باین جلیت تنہا

قال الفقيه

مے کشد گلشن سنت دل دیوانہ ما
رے مے نازد و از فقہ سنن آگہ نیت
می کشاید رگ آراے ضلالت اندیش
پشتے از سنت خیر البشر آمد مارا
جلوہ از رامی غلط حین سنن شوق افزا
ما و بیگانے از طر ز بتان آرا

کہ شود راسے کسان سبزہ بیگانہ ما
نامہ جھل بود و بحث و نثر امانہ ما
از سنن آمدہ نثر کف افسانہ ما
بفکندیل قیاس در گران خانہ ما
دست در گردن کس نیست زستانہ ما
آشنائے کہ بود سنت جانانہ ما

بادہ راسے کسان نیست بجام نوا

سیر چشمست ز سنت ہمہ بیانہ ما

مسال الفقیه

<p>از سر صدق کن بیعت پیمان ما نامہ علم بود بخت نژاد ما آن مے صاف که آرنز ز خن ما موج زن گر بشود گریه ستان ما مے کند سلسله خالی سب دیوان ما یک قدم راه بمنزل بود از خانه ما هرزه محروش و بنه گوش با فسان ما</p>	<p>کر شوے با خبر از مشرب رندان ما از ره راه رسیدیم بقصود حدیث شکر مد که بهر چار اصول ست حلال ز هر خشک تو همه رو بخواب آرد قید تعلیل را گرے گسله خصم چو دو گر طلبگار حدیثه بقیه سان رو آر نکته مفروش درین راه چو عاجز سیکوثر</p>
--	---

مسال السیفیه

<p>نیت غیر از سنت خیر البشر تریاک ما شاخ مرجان ست قربان سحر اک ما مے جسد همواره برق نوار از ادراک ما همسرخنت سلیمان گشت آخر خاک ما باد و قف آستان طنبیه یارب خاک ما غنچه ایمان دماز توده خاشاک ما تو و درامدن بفتواسے خردی پاک ما</p>	<p>زهر را بیدماغی حاصل پیاک ما بسکه ما از بهر سنت ترک آرا کرده ایم هر چه فمیدیم جزایش از سنت بیچ نیت مرجاسے تسک جتذاتنا دوست در زمین هند هرگز آرزوے مرگ نیت آبیار بیاے ابر رحمت سنت نگر مادونواب و کتابے از علوم سنتش</p>
---	---

مسال الفقیه

<p>عرش را افسر بود بر سر زشت خاک ما نگهدار در زنجیب دامت خاشاک ما هست شیطان کو ابا کرد از سجود خاک ما</p>	<p>خاک راه شرع آمد بسکه جان پاک ما گرچه دارے جامه گله و زسرتا پاوے مدعی گر سر کشد از خدمت ماد و نیت</p>
---	---

خاک برفرقت چه میگوئی که خاکت در دهن آتش هر لحظه در جانت وضوے مازن وہ کہ برق نور پنداری دے غافل ازین نوش دروے خرد عاجز چہ اضلاع کنی	باد خاک آستان طنبہ جان پاک ما نیل در چشم تو ہر دم میکشد سواک ما کاشتہ در خرمیت زد شعلہ ادراک ما در مذاق بچہ زہر آمدہ تر پاک ما
---	---

قصائد الفیہ

سہر بجامہ تقلید ازین لباس مرا خراب راے خودے با وجود نص قومی شکایتی ز خرد پیشگان خود دام ز راہ در رسم عزیزان بجان ہی ترسم نشان تیر ملاست اگر شوم نواب	بحال خود بگزاردے خدا شناس مرا ز حال خود چه شود گر کنی قیاس مرا جز اتباع نہ شدایہ پاس مرا بکوی یار گزارید بے ہراس مرا خوشم بآنکہ غش کردہ رو شناس مرا
--	---

قصائد الفیہ

ہزار شکر کہ تقلید شد لباس مرا بغیر فقہ چہ فہمے تو معنی نص را رموز علم کتاب وحدثیم آسان گشت بنیاش نا خلف از ترک اقتدای سلف تو خواہ بر سر مہر آے و خواہ بر سر قہر بر ہنمائے اجماع ساکان ہوائے اگر چہ عاجز م از صولت نیندیشم	خدا شناس شناسد خدا شناس مرا ازین خیال تو بگذر کن سپاس مرا دلیل راہ شد اجماع و ہر قیاس مرا شفیق تر ز ہرادر بخود شناس مرا نباشد از تو بنوع امید و یاس مرا مقلد سنن مصطفی شناس مرا ز شیر قالی تو کے بود ہر اس مرا
---	--

قصائد الفیہ

صدر شک بشک سختم ہست ختم را	بو کردہ دلم تا کل در میان سنن را
----------------------------	----------------------------------

در غربت بدعت نبود راحت سنت در هند چمن سنی پاکی نه توان یافت در جنب سنن کے خوف رے پسندم علامہ دوران کہ ز فتنہ نوح برآمد نواب ازان نور کہ دارو سنن یا	بے حکمت خاصے گزیند وطن را ہم حرف شد م حضرت صدیق حسن را پر گوهر و در ساختہ ام و برج دہن را استاد شناسد ہمہ شوکان بین را اندر ختہ شمعے عجی خانہ تن را
---	---

مثال فقہیہ

از نعت نبی پرک و برے ہست سخن را تا نعت نبی خواندہ زبان ایند منان آن کہ بود طالب طیب خوش طیبہ کے دل کشد جانب فردوس ز کوشش وزد و مرد تن از کلمہ و خلعت شامہ از خامہ و ہم نامہ بے نعت تو عابا	زان سان کہ ز گل رونق و نرست چمن را پر ساختہ از سی و دو و در و اندہ من را چون خون فسرده شمر و مشک ختن را چون خار شناسم گل و نسیم من را آنکس کہ کند خاک و دراد سرتن را در مجلس دین کرو عیان شمع و گن را
---	--

مثال فلسفیہ

اگر بے شوی ہدم از تو نیست عجب قیاس پرورے و تند باد رے زنی اگر بر دوسے درد از تو نیست بعید غریب شرم نہائے ز محرم سنت سنن گذشتہ آشفٹہ خرد گشتہ	و گر قیاس کنے این ہم از تو نیست عجب اگر بباد دوسے عالم از تو نیست عجب اگر بغیر ہمنائے غم از تو نیست عجب نظر بجانب نامحرم از تو نیست عجب خلاف طور سنے آدم از تو نیست عجب
--	---

فغان کہ مرگ گزیدند اہل دین نواب صدای نوحہ درین ماتم از تو نیست	
---	--

۱۲
 در پست
 مطلق نصیحت
 بود و مراد اینجا
 بسند و درست
 تفسیر کتاب مذکور
 باشد پس این تقدیر
 حکمت و تدبیر نقل کرده
 پیغمبر این قول
 است که اگر کتابی
 حکیم و کورین بر
 قلم گشتا پس
 فعل و بند حکمت
 که در مکتب از سلف
 و اگر کسی که نصیحت
 و اصل بسند
 فخر از او است
 نه از او نمی نو
 به یکا که بدین و این
 ۱۳ اشارات

مثال نفیہ

گزین بیان سن و بهترین فغان سن است
 ہمارے دوست نما و کلمان سن است
 خطا حدیث ز غمہا خطا ضمان سن است
 بر زرنگا و خرد چرچسم نشان سن است
 سمند فکریت صائب بر زیران سن است
 بیان حق بزبان گھم نشان سن است
 کہ بہترین نوا ہمارے دستان سن است

حدیث دوست کہ روشن کردان سن است
 ہمہ شکار کسم مرغ آفتج سنت را
 ز فیض علم سنن از دو کون آزادم
 صحاح ستہ کہ در علم دین علم آمد
 بہر روش کہ مقلد رو و تقب را
 درین زمان کہ ہمانے بیاطل افتادست
 درین غزل تبائل نگاہ کن نواب

مثال نفیہ

بر لے طعن مخالف قلم سنان سن است
 بچار سوے دیار ہندی دکان سن است
 سمند فلک امروز زیران سن است
 در انتقام کہ جو لا نگہ بیان سن است
 خدا گواہ کہ دین سن ست جان سن است
 دگر میا رب لب بہترین فغان سن است
 وظیفہ من و وز دمن و بیان سن است
 کسے کہ از تو گریزد و دستان سن است
 نگاہان من ایمان من ایمان سن است
 کہ بہرہ گیر جہان از نعیم خان سن است
 زبان زبان من ست میان بیان سن است

بضرب و حرب عدو تیغ من زبان سن است
 تو جو فرشتے و گندم نما کوسے و غل
 بگردن خرننگت منی رسد ہرگز
 سمند فکر تو نعل افگند ببول گام
 صحاح ستہ کہ پیوستہ بر زبان دارم
 حدیث دوست کجا و فغان ہرزہ کجا
 پیاس خالق و نعت رسول و بیح امام
 بود مخالف دین ہر کہ با تو آمیزد
 زیر طعن تو با من دے خطر ہشتم
 بہ نعمت فقہا و ستر سس مرا باشد
 بہ پیش منطق عاجز چہ دم زند حاسد

لے باغیچہ
 حدیث دوست جان پیاں سن است
 بزیر و زور و نشو و
 سرور و سہابت ان
 تو بیخند فغان
 سخت اندام سن
 نیر کرد از ہر جہاں
 نوحہ و تہ و زور
 قادر و شکر گوش را
 بخارند و گوارت
 با شہ ستار نایت
 بدیجست فغان سن
 چرخ و دایہ کہ ہر نو
 بچایان و منہا ہی لہ نو
 طالب آسے طالب
 بچہ و اسیر بکارت
 مادہ گوی سینه
 بیخ فغان ۱۳۱

تال سفیه

<p>شاه جهان که آب رخ ملک و ملت است بهو پال را که دست تھے داشت از سنن مارا بھد سنت مہدش کہ دیر باد تو راے میگزینے ومن سنت سنبے براچہ طعن گر ہمہ عالم مقتلدست</p>	<p>خلوت شین تجلہ اچھے سنت است ازین ہمتش ہمہ آئین دولت است صد گونہ بر رقاب خرد بار منت است تقدیر ہر کسے ز حن داود نہ قسمت است نواب را تتبع سنت کفایت است</p>
---	---

تال افقیہ

<p>تا ز تو از چہ بر سر اقبال و دولت است اقبال لا بقاست تصحیف جاہ جاہ حرفے فرن ز خلوت و منت بوصف اچھے سنت از تونہ از وی شدہ ہنوز ہرگز خلاف قول فقیہان حدیث نیست از عقل و رسلے و از خرد آئیں کہ سرتیافت اندر ہواے طنبہ زخم بال و پر مدام عاجز گل مراد نہ چسند ز باغ دین</p>	<p>فخر تو از چہ بر سر این جاہ و غت است ہم شتم و لطم معنی ترکیب دولت است کاین مح بالکنایت و ذم بھارت است لے لاف زن خلاف گواہیچہ سنت است حرمان تو ز فقہ حوالہ بہ قسمت است لا یعقل ست و بیخرد و پست فطرت است شہباز شوق را پر پرواز بہت است بیدین کہ خار در ریش از نشان شوکت است</p>
--	---

تال سفیہ

<p>تو در برابر من غائب این چہ عیاری ست باختیار نیفتاد چشم بر رایم ز نکتہ سنجہ یاران رسلے بزارم دوبار خنجر تقلید را مدہ تصدیع</p>	<p>بزرگس خردت تو تیاے مکاری ست خدا گواہ کہ این مقتضای بیماری ست حدیث غیر سرودن نہ رسم لداری ست توجع باش بخاطر کہ زخم من گاری ست</p>
---	--

<p>مرا بسیر سنن چون بنی بری ہمراہ مدثران چہ عجب گر بنیم جو خندند بہر طیبہ بنالند حافظ و نواب</p>	<p>تو خود بگو سے بمن این طریقہ یاری ست قباے اطلس رسالے کہ از سنن عاری ست کہ ماد و عاشق زاریم و کارمازاری ست</p>
--	---

فصل الفقیہ

<p>مناز ازین کہ مرا شوکت و جہانداری ست بزرق تفرقہ انداز گشتہ در دین اگر چہ جامہ ز مصحف کنی و پیش آئی بطعنه فقہا نسخہ ہا سیاہ کنی مذاہ اند ترا در آنت رساے صحیح چرانہ جانب لاند سپہ گریز کنی حسود خشک لب افتادہ اندای عاجز</p>	<p>شکوہ و عزت و جاہت بچشم ماخواری ست تلبست بحدیث و کتاب عیشاری ست منت بمصحف پاک از شعار دین عاری ست سپید رو نشوے کاین علی سیہ کاری ست علاج سود نہ بخشد کہ کہنہ ہماری ست ز تیغ فقہ تو زخمی کہ خوردہ کاری ست فیوض لم یزے دمدم تبو جاری ست</p>
---	---

فصل السیفیہ

<p>جان مے طلبد قلعے سنت آزاد قیاسم و اسیرم من سرمہ راے کس نخواہم لے باو مدینہ نکلتے آر در سوق محبت پیمبر از دیدہ شوق تلمہ سازم ویرانہ راے ہست آباد روشنکر لے تیرہ آمد</p>	<p>دل مے طبر از برے سنت در زلف گرہ کشاے سنت چشم من و خاک پاے سنت از گلشن جان فراے سنت نقد دل من بہاے سنت وز پروہ دل قباے سنت از جلوہ دلکشای سنت من شیفتہ اولے سنت</p>
--	--

تو اب بود که اے سنت

افلاس نصیب اهل تقلید

مسائل الفقیه

دل باخته ام بر اے سنت
صد جلوه دلکش اے سنت
هر شیفته لقا اے سنت
در گیسو دل ربا اے سنت
کن سریره ز خاکپا اے سنت
از فقه بود بستا اے سنت
آراسته شد قبا اے سنت
هرگز نه کنه ادا اے سنت
چشم من و تو تیا اے سنت
خضره و رهنما اے سنت

تا کشته ام آشنای سنت
ورق به بود اگر به سینه
سکینه شود ز رفت هرگز
شد شانه ز نجبه معتد
گر چشم جلا اے دیده دار اے
دین زنده شدت از فقیهان
بر قامت ما چنانکه دل خواست
و عوای تو به دلیل باشد
فرق تو و خاک راه خذلان
عاجز داند فقیه دین را

مسائل السیفیه

بست دل رشته جان و شکنجی حدیث
رخت انداخت دل آخر لب گوی حدیث
بست راه سخم لعل سخن گوی حدیث
هست محراب نماز خم ابروی حدیث
دل را بیم بود آن زگرش جادوی حدیث

شکره غنچه ز رشک سمن بوی حدیث
شکر ایزد که نه شد متکلف کج خرد
طفه بیخندان در غور پا سخ نبود
طاعت رسا نیز د بطلبگار بهشت
الهمان شیفته عنبره آرا باشند

بند بر پا ز حسن و باز نام تو اب
میکشد سوی خودم نکست گیسوی حدیث

مسئله فیقه

شد دل اهل صفا آینه روستای حدیث در جهان بوی سفاقت پیرماخت پیچید راه پر خوف و تو زاجماع بریدی افسوس برزبانست بود اجبار و دولت بیخیزت ز اب نفقت بهار گل علم عاجز ز زبان فقها شانه بکسوی حدیث از گل فقه چنان می شنو بوی حدیث حاش بشد که بر سر ره بسر کوی حدیث روی دل هست مراد ره دین سنی حدیث بوستان غلم تازه شد از جوی حدیث	
---	--

مسئله فیقه

درین زمانه کش بهر اے غصه و ریخ گه ترانه راء و گه نوای قیاس شکنج طره تفتید زینهار کیم ز راه تیره خود ریخ میکشے نواب که نقد سنت ما بهرست از صد کنج عجب که چنجد مفتنت ز اغ زمره سنج شکنج غم دهرست مردانه شکنج و گرنه سنت مارا چه کار ازین شش و پنج	
--	--

مسئله فیقه

هزار حیف زینک این سراے پیچ چه سود ازین که حدیث و کتاب جمع کنی خوش و تن زن و از طعن عالمان بگذر چو شد ز روی خبر صدق وضع میزانست ز نزد کرد و غایش مترس ای عاجز که چون تو ز اغ درین باغ گشت زمره سنج که خاک روزی ما رست گرچه داره دکنج خذر که از تو دل عالے بود در ریخ بباش پیچر اینجای عیار خویش بسنج حریف مهره کجای برد ازین شش و پنج	
---	--

مسئله فیقه

منون سنتم که فرستد پیام صلح غیر از فسانه خرد و جنگ اجتهاد بگریم از حسد که گریزد ز نام صلح هرگز ز مولوے نشنیم کلام صلح	
--	--

برین سے حدیث نبوت حلال باد
خواہم عتاب رای و گزیم ز لطف رای
نواب را بچشم حقارت بسین فقیه

زان سان که بر فقیه حرام است جام صلح
از جنگ گریهاشوم آرد بام صلح
کو را بود بسنت سرور قیام صلح

مسئله فقیه

چون برب و زبان گذرا نم پیام صلح
از کینه سنگ تفرقه انداخته به دین
واری خیال جنگ بنام آوران دین
پموده اند جام محبت بیک دگر
عاجز شکار تونه شود دام باز چین

کز هرزه گوئی توشده تلخ کام صلح
لے سنگدل شکست دوست تو جام صلح
چون با تو کینه تو ز بگیریم نام صلح
اجماع سرخوش ست ز عیش مدام صلح
مرغی که زیرک ست کی افتد بام صلح

مسئله فقیه

لطف سنت طلبد این دل انا گستاخ
خوشم ای شایر سنت که بدکار است
کاش این چشم که نظار گے تقلید ست
های این دست که این دم بمیان خرد ست
من و دریا و سنن دیده گریان نواب

رای نازد که نشیند بدل با گستاخ
عجب حسن تو باز نم جگر با گستاخ
بیکشده رخ سنت تماش گستاخ
بود با دامن سنت چه قدر با گستاخ
که همه ابر سه گریه و دریا گستاخ

مسئله فقیه

مرد از جاے و مشو این همه برا گستاخ
گام بنجیده نه اندر ره دین کن تقلید
همه این علم و فنون تو جنون دانستم
عجب از تو نبود سز ز نش و نیدارن

جاهل ست آنکه شود بر سر و انا گستاخ
بسر افتی اگر انجبا بنه با گستاخ
گشتی از جینده دی بر فقها با گستاخ
که خس و خوار رود بر سر دریا گستاخ

این سخن از
میرزا علی
کربان خان
دوبی است
زیر که این
شماره
از نشر
بشارت آرد
و کمال
جرات شود
کرد و آن
اینست
و کمال
چونکه با جیب
کش
و درود بود
با دامن کشت
چونکه
سنت

هر سخن جایی و هر نکته مقاسم دارد
 قیمت از نیست سبزه نام حدیث نبوی
 از زبان یافت زیان همچو خس و ای عاجز

مشو از بے آویها بهمه جا گستاخ
 رایت از نیست مزین ره دین پاکستاخ
 هر که در پیش فقیهان شده بیجا گستاخ

مسئله

بجان نقش حق طرفه مشکل نشیند
 کنم یاد تر آن که از سینه خیزد
 نه خود را که از ره برد عاقل را
 شگفت آنکه بر اے خود کیه داری
 ز کوب خرد جز مقلد نخبیند
 بزحمت در آید ز رحمت گریزد
 ز سنت نگرود دل راست کیشان
 گرفت ست تالیف نواب عالم

اگر سهل پرسند باطل نشیند
 و هم داد سنت که در دل نشیند
 فقیه که در فکر باطل نشیند
 ندیم که نفتاد غافل نشیند
 بزعم سمن مرد عاقل نشیند
 ز سنت هر آنکس که عاقل نشیند
 نه آسان رود و انچه مشکل نشیند
 ز خلوت بر آید به محفل نشیند

مسئله

را نقش تفتید در دل نشیند
 ز تقلید محسوم آن ره روی تو
 حذر کن ز آو دل اهل ایمان
 کسے چون تو لاندی به برنخبیند
 نزدیک به و با لایه ابا لے
 بگویند بر خیز ازین بزم سنت
 میا ساسے و گاسے بزین در ره دین

بنازے که لیلے به محل نشیند
 که لب تشنه بروی ساحل نشیند
 که گر خیزد این فتنه شکل نشیند
 که پیوسته در فکر باطل نشیند
 که در بزم سنت چه عاقل نشیند
 کسے را که از راه غافل نشیند
 مسافر کجا جز به منزل نشیند

برائے میر فقیرانہ عاجز

بخور شیدرخشان مقابل نشیند

سال فقیر

زار باب خردیارب دل مومن خیزین باشد
فرنگ رے گرد ساخت با افغان بیعتها
خداوند امانم ده بزیب سائے سنت
بدل برقی سنن تابد تاشای حقیقت را
مشو آشفته در مهربان رایها نواب

تہ انصاف ست صد خاطر خوش کیدل غمین باشد
بسلطان سنن ہند وستان زیر نگین باشد
مکائد ہائے شیطان رای را اندر کمین باشد
تجلی گاہ موسے را خدا طور آفرین باشد
پسندت آمد یعنی نہ دل باشد نہ دین باشد

سال فقیر

کجا مومن ز علم فقہ مغنوم و خرمین باشد
مکائد ہائی شیطان فقہ را گفتن نمی شاید
فرنگ رے گفتن کے بود فرہنگ دیندار
فقیر آئندم کہ بر طور معاشنے در سخن آید
کسے کا مذہب بر طریق شرع دین شد رہنمای او
نکرد بر عجز و دہراکمل مرد راہ دین
مدہ نسبت بہم با خاک طیبہ مشک عاجز

دل لاندہب از اجماع روز و شب غمین باشد
مگر لاندہب ہا ترا قواسا اکثر چننین باشد
برین آئین و دین از آن دین جد آفرین باشد
کلیم ست وید بیضا ش اندر استین باشد
چہ غم دارد کہ رہزن چون تو اش اندر کمین باشد
ہمانا چشم در راہ و صالحش جو رعین باشد
خطا کردی کجا ہنسک قد رش مشک چین باشد

سال فقیر

حیف ست کا بدای پرستان و گرنہ شد
حرمان نگر کہ ہمت سستے پاک دین
نازم بچند بسنت سرور کہ بردش
ہر چند رے را بگزیدم برائے خود

این خاک تیرہ در کف یاران چور نشد
صدرہ بحال رے رسید و اثر نشد
دل رفت آنچنان کہ مرا ہم جنبہ نشد
شادم کہ تلخ کاسے من زمین شکر نشد

نواب رو نمود بتالیفهاے خود انواع راے راو کسے را خرنشد

فتاویٰ لایقہ

کس بے فروغ راے ز اہل بصر نشد
بے فقہ کس نیافت ز جمعیت آبرو
از مہرنگ لعل و دولت گشت خون زکین
عالم ز علم فقہ شد بہرہ ور و لے
انکار فقہ و دعویٰ اسلام مرجبا
عجز و نیاز شیوہ عاجز بود و دام
ہر کو بے مقابل شمس دستہ نشد
بس قطرہ کان گرہ شد و اما گہ نشد
عبیت بکسب علم و برینا ہنر نشد
سنگ ست یادل تو کہ دروے اثر نشد
این کار کارست زہر کارگر نشد
مغرور و مست چو نتوزد و زہر نشد

فتاویٰ لایقہ

نسیم جنت از گلزار بطحای توے آید
دلش بر کندن از تقلید و آوردن سنیت
تقابل نیست در رای و سنن ای مدعی لکن
تو خور سندی کہ تقلید کسان روشنگر گردد
و گر احرام کویت بستہ نواب از سر شوقی
دُر شہوار سنہتا ز دریای توے آید
ز لعل گوہر افشان دل آرای توے آید
طرف گشتن با سکندر زواری توے آید
بہان در چشم من تاریک از رای توے آید
نخوش بادا کہ از خود رقتہ در جای توے آید

فتاویٰ لایقہ

زہر جانب مقلد در تناسے توے آید
خدا را کورے چشم عدد و رانیز زائل کن
دل از کف بردن و از مہربانی دلہی کرد
چمن آرائی رسلے دل آریان کند ہر دم
علاج تلخکامان فراقت یا بنے اللہ
رود ہر قطرہ کہ خود بدیاسے توے آید
کہ کار سرسہ از خاک کف پاسے توے آید
ز روی دلکش و رای دل آراسے توے آید
نسیم جانفرا ہر گہ ز بطحای توے آید
بشکر ریزے لعل شکر خاسے توے آید

لے خطاب
چند سہات
چند

مدار از فتنه و جال خوابان با کے ای عاجز
چو دفع شر آشرا را از مسیحای تومی آید

مثال السفیه

علاج درد دل از راس پرندیان نمی آید
سنن را بنده ام ناخواذده رسم جاہلیت را
علاج بدگمانیہاے من بارائے توانی
بمختصر کے رسد را نمی بکالم چون درین صفت
چو دیرم زائر و نواب را از سرزمین ہند
بجز عکس رخ سنت بچشم جان نمی آید
بسوی قبلہ بدعت رخ ایمان نمی آید
ز تو در خاطر من وقعت پیمان نمی آید
بدر دامن نمی سازد پی دامن نمی آید
بخاطر ہیچ یاد از کشور ایران نمی آید

مثال العقیقہ

قرار از درد نادانی بنادانان نمی آید
نصیحت سیکنم بشنو علاج خویش کن لیکن
تو از تقلید شوکانے چرا دامن نیفتانی
چہ داری بویہ راج و فلاح از شوکانے
مطیع دیو گشتہ بندہ فرمان نفس آمد
مخالف گرتو آویزد ای عاجز مرواز جا
علاج این مرض حاشا کہ از لقمان نمی آید
بجز رائے صحیح این درد را درمان نمی آید
کہ غیر از خار و خواری ہیچ از شوکانے نمی آید
کہ از خار میخلان نفخہ ریحان نمی آید
براہ راستی ان خصم نامن مان نمی آید
کہ خار ہر سلا بکارنا و کھیکان نمی آید

مثال السفیه

خبرے از مین نمی آید
نشر غم بدل چہرہ نہ خلد
بوی عطر کے کہ از حدیث ششم
از تو اخذ حدیث پیغمبر
ترک سنت گزیدن بدعت
بوسے از پیرہن نمی آید
خواب ستار سنن نمی آید
ہرگز از یاسمن نمی آید
در زمان مستن نمی آید
از تو آید ز من نمی آید

یاد نواب نیست در قفج	های اهل قیاس را سنت
یہو جان در بدن نے آید	یہو کس از وطن نے آید

قال الفقیہ

از کس این کوفن نے آید	از تو آید ز سن نے آید
علم از اہل راے حاصل کن	مشک غیر از ختن نے آید
انچه آید ز علم فقہ و حدیث	از گل و یاسمن نے آید
سخن مختصر همین کہ ز تو	طرز اہل سخن نے آید
عطر قفج شد و باغ آشوب	ماشیم از چمن نے آید
زین دنیا ست مدے عاجز	کار مردان ز زن نے آید

قال الفقیہ

دلے کان سوی سنت مائل پرواز سیکرد	اگر مطلق کنجش باشد بازے کرد
صریح خاصہ مقررہ بخش متصل مارا	کہ انجام محدث خوشتر از آغازے کرد
دراغشای شش جبرے بنا شد شیخ ملت را	برغال رای یاران از گمر ترازے کرد
بجنت می برد سنت خوشا سر سبزے طلوع	زے محرومی آنکس کزین دہ بازے کرد
صغیر بلبلش از روضہ سنت ہدیاد	کہ بانواب والا جاہ ہم آوازے کرد

قال الفقیہ

مدام از حضرت حق کار با سازے کرد	بصبح و شام این در بر رخ با سازے کرد
چہ یازنی چنگ بہر جنگ باز آرزین مگا پودا	شکار صعوہ از تائید ایزد بازے کرد
تو اثر اراحدیث و کتاب از فقہ حاصل کن	صواب و ناصواب اینجا ہم مترازے کرد
چنین گرمی سرائی نغمہای خارج آہنگان	ہمانے بر ہم و دہم ازین آوازے کرد

از ازابین
دست
درازی
کردن

کتاب و فقہ و سنت ہر سہ اندر خلوت و جلوت
زبوں نے تاکجا سازم من و تیغ زبان عاجز

باہل و دین رفیق و مونس و دساز میگردد
کہ خصم از طعن و طعن اہل دین طناز میگردد

مسائل فقہیہ

لب کہ از سنت روایت میکند
ہر کہ مے گوید حدیث مصطفیٰ
بہر دور از خستہ نالہ قلم
جان و درافتادہ شہر رسول
ہر کہ مشتاق نجات اخروی ست
تیغ تقلید کسانم گشتہ بود
پیش نواہم مخوان دیوان را

طوطے از شکر حکایت میکند
بر دل مسکین عنایت میکند
بشنو از نے چون حکایت میکند
از جدائے ہاشکایت میکند
جانب سنت عایت میکند
لعل جان بخشے حایت میکند
سننے اور اکفایت میکند

مسائل فقہیہ

مولوی از خود روایت میکند
کھلت از دست تو می نالہ دمام
دوری از اجتماع و با تو نفس تو
بہر زرم آراے لاندہ بیان
ہر عتد پیشہ را قول امام
لطف حق تا بیکد بر عاجز دمام

وز خدا گویا شکایت میکند
بشنو از نے چون حکایت میکند
از جدائے ہاشکایت میکند
رے زن از زاری ایت میکند
در طریق دین کفایت میکند
میکند سجد و غایت میکند

مسائل فقہیہ

شد مشرف ز احادیث پیبر کاغذ
صفوہ عارض گل بہر نوشتن شاید

نقشہ کو ہر یک دانہ بود ہر کاغذ
در خور سنت سرور نبود ہر کاغذ

۲
عقدہ و تفسیر
کردن سخن
پر گوشتن
و ششے
نمودن ۱۱

روی قرطاس سیه میشود از نقش خود
می نویسیم ثنای سنن سرور را
تا حدیث صفت طیبیه نوشتیم نواب

نشود کاش درین ملک میسر کاغذ
هان بیارید بمن از ورق زر کاغذ
گشت چون عصره گلزار مطر کاغذ

مسئله

گرچه هنگام رقم می کنی از زر کاغذ
تا کجا بر رقم فقه خط نسخ کنی
خط بمن در صفت رای خطوط شمس
خط بطلان شرم کاغذ باوی دامن
کوری از جمل ندانی که سواد عاجز

حرف تو در نظر آید چه خرفت بر کاغذ
قلبت اشک فشان آمد و شد ترکاغذ
میکنی کب صفا چون سیه انور کاغذ
کلب بخیخ تو گر مشق کند بر کاغذ
سرمد دیده بینا بود اندر کاغذ

مسئله

تراز فتنه بود هر طرف سپاه دگر
هوای راس برد از ره سنن دل را
بیابگش سنت که رنگ دبو سینه
گش پرتیغ خرد و الهان سنت را
ز بهر خدمت بدعت درین زمان فتن
ز تند باد حوادث که می وزد از رای
ز رای جز تو به پیش که نام ای نواب

ز جور راس تو هر گوشه داد خواه دگر
بجز خدا سعادتم بران گواه دگر
ز دید از گل تفتید جز گیاه دگر
نکرده اند بجز پاسبان حق گناه دگر
بخاندات بنو و غیر راس واه دگر
بجز حدیث بنا شد مرا پناه دگر
که نیست جز تو درین ملک پادشاه دگر

مسئله

بابل دین بود امر و زعفران جاه دگر
چگونه راه بری در مدینه اسلام

که در مدینه ما هست دین پناه دگر
ترا طریق دگر هست در سم و راه دگر

در مدینه اسلام
چگونه راه بری

بلك شمع مسلم بود فقیهان را
کتاب را بود آثاری دیگر از تفسیر
قیاس و رای و تماشاها و عادل پس
بنا بر سر اقوال دشمنان عاجز

نکین دیگر و سماج و گر کلاه و گر
حدیث را از قیاس ست و سنگاه و گر
با مریح چه ضرورت بود گواه و گر
رسد ز غیب باد او تو سپاه و گر

مقاله فقهیه

مستم از نشئه دین و هر یکام ست امروز
شمار روی خود ای رای سیه چرده بر
رند ما را که بخر سیکه جایش نبو
داروی از سُنتم کن که زد و د آرا
عالمی رام حدیث آمد و تقلید گذشت
ما صحا چون نزنم دست بقرآن حدیث
بعد ثواب کس نصرت سنت نکند

باده سیکه طیب بر یکام ست امروز
جلوه از سُنتم ماه تمام ست امروز
مین که در زادی طیبیه مقام ست امروز
بد باغ من بیچاره ز کام ست امروز
سدا محمده که ایام یکام ست امروز
آن کدام ست کعبه شاهد و جام ست امروز
رقم خامه او مسک ختام ست امروز

مقاله فقهیه

شام بیخانه مار و کیش بام ست امروز
جلوه رای کند بیکه جهان آراست
هر که در چار جهت سالک راه شرع ست
جلوه رای مرا ماه تمام ست امشب
نسبت ماه مناسب بشب آمد تو گو
آمد این بخیزد باعث محرومی تو
بهره ناکامی فردا ست عدورا عاجز

آفتابم ز رخ دوست بجام ست امروز
سحر مدعیان تیره چو شام ست امروز
پیرو هر سبب چار امام ست امروز
روشن از مهر شنهاد و بام ست امروز
جلوه از سُنتم ماه تمام ست امروز
در نه فیضان خرد بر هر عام ست امروز
گر چه از گردش ایام یکام ست امروز

مثال السیفیه

سُراغِ سنتِ جانان کن جوانِ بر خیز
ز فرقِ شعله تقیید چون دُخانِ بر خیز
ازین خرابِ بگلشت گستانِ بر خیز
بشک چو باد ز بزمِ خردورانِ بر خیز
بگو بحضرت او از دُرُعیانِ بر خیز

تو از سرِ بوسِ رایِ این دآنِ بر خیز
حریفِ رایِ مشو اندرین تفقه چیت
مخوفضای ریاضِ سنن ز کُنجِ قیاس
بکویِ طیبهِ سنت بیا و پاشکن
بهادستِ رحیق خرد شود نواب

مثال السیفیه

به پیرِ مکه و بنشین و شادمانِ بر خیز
ز رویِ آتشِ تسفیه چون دُخانِ بر خیز
چو شبنم از سرِ این باغ و بوستانِ بر خیز
تو نیز از پئےِ تقلیدِ این دآنِ بر خیز
پئےِ مقابله با خرد و سنانِ بر خیز
بهوشانِ بنشین و بے کُشانِ بر خیز
تو بخرد ز میانِ حسد و درانِ بر خیز
با اهلِ رایِ نشین و زابلِسانِ بر خیز
چو باد ازین گل و گلزار و بوستانِ بر خیز
بلک و مالِ جهان آستینِ فشانِ بر خیز
نذا همیر سدا از آسمانِ که مانِ بر خیز
برو بصومعه و از دُرُعیانِ بر خیز
به دستانِ بنشین و زد ششمانِ بر خیز

چو رایِ تبت جوان از غمِ جهانِ بر خیز
بیار و روفقا هت درین نقابِ چیت
بجذبِ اثرِ راسِ آفتابِ ضیا
گرفت جام و صراحی بدست لاله و گل
زبان و خامه سلاحِ سخنورست اهلِ دل
حریفِ رایِ شود هم ندیمِ اهلِ قیاس
ز نسبتِ ثبوتِ قیاس طعنه مزن
چو در مرت سُرتر اصابتِ عقلِ ست
بطیبِ طیبهِ دبوے حدیقه بنوے
بر آ خر قهقه تبلیس و پوش لبسِ خلوص
بمسندے چه نشینی که هر زمان در گوش
ترا که نیت نصیب از است باده رای
بدوستی که خدادست باش چون عاجز

سفر
چنانچه درین
زبان از
سفر نشین
غالبی بوی
بجز این
شده
معه
معاذ حق
دعا و خدای
سلام علیکم

مسئله فیقه

ای یار رای شیوه ز احوال ما پرس
خواهی دلت چو آینه روشن شود ز دین
از رای اهل رای نقود سنن مجوب
باب سنن بد قرار باب رای نیست
آگاهیتش ز عالم علم حدیث نیست

بیگانه ز سنت اما چرا پرس
بگذر ز رای رای زین و دعا پرس
یعنی ز منطسان خبر کیمیا پرس
یعنی بدرد خو کن و نام دو پرس
آنکس که با تو گفت ز نواب پرس

مسئله فیقه

از بیخبر در موز کلام خدا پرس
دار و دین ز غیر معتمد کن طلب
خاک ره فقیه بس اکسیر اعظم ست
اسرار دین و سر حق از بیخبر و مجوب
بودی چو چه هسته و باشته چه عاقبت
قول فقیه دار مسلم بحبان و دل

جز اهل رای را از آرا پرس
آن کسکه خود عییل بود و دو پرس
احوال سیما خبر کیمیا پرس
تدبیر ملک در از ملک از کد پرس
از نفس خود و پرس ز اما چرا پرس
چون عاجز کس فقیه ز چون پرس

مسئله فیقه

بروزگار سنن ساز و بی ریای باش
چو غنچه کار خرد مشربان فرد بسته است
مردی رای پرستان مشوز یخردی
مجوی رای ز کس با حدیث مصطفوی

بکار رای مبرنج و با خدای باش
نسیم دار ز سنت گره کشای باش
رفیق جگر آثار آشنای باش
بنادست مکن و همدم وفای باش

اسیر فتوی بیگانگان شوق نواب
مدام بر سر این راه رهنمای باش

ای ای فاضل
را که در قرآن
مجید از حروف
نقطعات
است لطیف
ایه داشت
ما را خوار

سوال فقیه

برآز بند خود بند خدای باش
ز سر غور پی در لباس مای باش
بزور ناخن آرا اگر کشای باش
سعادت ابد کن طلب نمای باش
خدا شناس شوی از خودی جدای باش
تو پیردی صفت سایه در تقای باش
به رای صائب خود این انجمنی باش
تو حق پسندی حق گوی حق نمای باش

ز بند غصه بتقلیدین ره می باش
کله زنت و تاج از کتاب اگر خداست
قناده از کف تو عفت مای بکار سنن
مشو بحیفه دنیا فریفت هر چه زغن
نیرسی بحقیقت بسع خود کاس
جماعت نقهار بنمای راه حق اند
بغیر فقه عمل بر حدیث نتوان شد
اگر چه بر سر باطل بود عدو عا جسر

سوال فقیه

دانی کزین ستیزه زرایید غرض
در سنت رسول نوشته هزار فض
جان در تنم زرای تو کالطیر فی القفص
آن گرا عم شمرده شود این بود اخس
تاویل را گدشته ایم بسوی نص
تو یوسف و قصه تو اخس لقصص

بگذر ز جنگ زید و عمر بر سر حصص
اگر صاحب فصوص شنیدی حدیث
در گلشن سنن گل آزاد گے بود
نسبت میان رای و روایت کجا بود
سنت چو تیغ قطع دلیل حنہ کند
نواب گو فسانه است که دلکش است

سوال فقیه

افسانه جمال وی ست احسن لقصص
صاحب خرد شناسد اعم را خود ادخال
وزایل را سه بیخود قناده در نقص

ذات سب که مصحف ناطق بود و بص
یوسف عزیز مصر شده ادیب حق
از ضرب زید خوار بود عمر دانا

عزیز حق
سکون بر سر
ست چنگ
مسئله فقه
من بوشل
نواب و زید
و کجاست
مغیر از دانا
مصحف در
کلیه
بجانب
و در

بیکار او فتاد حسد و در دماغ تو
از اعتنا فت آمده نالان مستلین
شد قسمت تو بخیر و قسمت حسد
عاجز جدا از فقه نذا حدیث را

کالمیتر فی المغارة و الطیر فی القفص
فی الدین قد فقت و قد جت بالغص
هر شخص حصه ازل یافت از حص
خاتم دل فقه و حدیث ست جا نص

مسال السیفه

چو طمن بر تو کند در سنن خرد مرماض
تام فیض بود حریف سنت از لب یا
زشتش خبر نیست قدر و قیمت آن
علاج خاطر در ماندگان بسنت کن
حدیث حضرت نواب دل ربود مرا

تو شاد باش که لابد بود ازین احاض
همیشه فیض رسان باد آن لب فیاض
حکیم بزم خرد را ازو بود اغماض
که عاجزست طبیب خرد درین امراض
دیکه ذکر خردی نکاشتم بیماض

مسال الفقیه

ز جبل و یخردی بهتر ار کنه اعماض
بسم غیر مستلد سپید روشن شود
بقیر رای سواد کس نشد روشن
گرفتم اینکه تو عتلا زما نسته
چو عاجز از بتائل نظر کنی دانه

که نیست پیش فلاطون علاج این امراض
سواد و جگر و دشت و شوی بیاض
بچشم دل زگر این نکته کن رستم برپا
چو علم فقه ندانم ندانمت مرماض
که برومیده چه گلها درین شگفته ریاض

مسال السیفه

سانی بیا که موسم عیش ست و انباط
مار از عمر شیب چه حاصل بود ز رآ
پر بیز فتنه از حسد و در کین تست

خواهم شدن بسیر سنن اهدا الصراط
چون در شباب پانها دم بران لبلاط
سنت بگیر و چنگ بر امان احتیاط

عبدی زین
غیر از شفق
نقبتین
کردن کفر
نعت
مردن
و کبریا
خاسته از
غرض نیست
زیر کبریا
و کبریا
کردن و
نقبتین
و کبریا
شد

سنت گزین نه رای که مرگ ست در پیت	هرگز قیام نیست ترا اندرین رباط
نواب شرم آیدم از حضرت بنی	جز مستثنی بر اے نسا زم با ختلاط

مسئله

ایک نستعین و در گراهدنا الصراط	ایک مداینکه بود و در دم از نشاط
زان پیش کنر بسیط زمین سیکنه بباط	طے کن بباط جہل بسیط و فقیہ شو
بامومن ارتباط و بمسلم کن اختلاط	از بابے احتراز و زوہابے اجتناب
افکنده اند چار مصلا دران رباط	کعبہ رباط طاعت و خلقه مصلیش
یک خانقاہ و صومعہ یک منزل صراط	بجاده گر چہ اربو و جادہ ہم چار
وانے کہ سگ گزیدہ کند زاب احتیاط	ز اشعار آبدار تو عا جز عد و گر سخت

مسئله

وز سنت سستاب مخطوط	شد خاطر م از کتاب مخطوط
گردم نہ ازین گلاب مخطوط	بوسے جسز دم کند پریشان
گشتم ز دل خراب مخطوط	صد شہر حسر و نموده دیران
طبعم شدہ ز انتخاب مخطوط	بر چید سنن ز ناسہ رای
شد وزہ ز آفتاب مخطوط	بر بجنج سنن برفت نواب

مسئله

چون تشنه جگر ز آب مخطوط	شد جان من از کتاب مخطوط
ہستم ز دل خراب مخطوط	دل ست ز بادہ الست ست
سرازدہ ز آفتاب مخطوط	سر گرم محبتکم کہ باشد
از دہم و خیال خواب مخطوط	دنیا طلبید و مدعے گشت

<p>نام تو ز جاساهان گزیده عاجز کتاب سرخوش آمد</p>	<p>کلمه شده ز انتخاب مخطوط چون باده کش از کباب مخطوط</p>
<p>مست حدیث راز من ارغوان چه حظ از کف ربوده است دلم را حدیث او چون راس کس بسنت سرور نرسد امکان نداشت دست بسنت رسیدت آزما که بے اطاعت سنت بطیعت</p>	<p>رجو برای راز هیچ زمان چه حظ مارا ز پی گرفتن تفت لیدیان چه حظ از جستجو سے معرکه امتحان چه حظ از آرزو سے وصلت و جنان چه حظ نواب گوز قربت آن آستان چه حظ</p>
<p>از پاپه فقیه به بد طینستان چه حظ از پند اهل راس به ناخبردان چه حظ آن کس که از مدینه اسلام خارج است مردی کجا چو مرد بود تحت حکم زن طوطی زلا که مؤخر حدیث نمی شود ز اجماع ذوق سیر سیر حاصلت شود معنی طلب مثال دل اهل معرفت این هرزه نالیت بر عاجز چو باد هست</p>	<p>گو بوی گل خوش است جمل رازان چه حظ بیار جمل راز هیچ زمان چه حظ گو حکمران شده است بهندوستان چه حظ زمین خانی و بهادری خان مان چه حظ با مرد بے عمل ز زبانه بیان چه حظ بی دوستان ز سیر گل بوستان چه حظ لفظ حدیث اگر بودت بر زبان چه حظ آزما که در دینست ز آه و فغان چه حظ</p>
<p>حدیث لعل تو آغاز یافت در مطلع بو صف سنت سرور چنان غل غلامم</p>	<p>سرد فسانه ارباب راس در مقطع در سه زر رحمت ایند کشتو دهر مصرع</p>

عجل غلام
دفعه آخری در میان
و بیکان جلالیت
پیرا که غیبت
و از غیبتی غرض
خفاست نموده
کلی که بیاد

نرسبت شایخ حدیثی بحث دین مزرع	نهرار میوه ایمان دهر بکس خود
فقیه مدرسه راسه و علم لایفیع	مرا بس اینکه شوم منتفع بعلم سنن
که جمیع خاطر نواب است از جمع	ز کج راسه برآمد بوست سنت

مسئله الفقیه

که هر قریه بز مذبر سر تو هر مصرع	نوشته ام غله طغه زن دین محج
که رای مهر جاناتا هست و دل مطلع	ترا که شیره چشمه کجا خبر باشد
که شیر گیر بود هر غنم ز آل این غنم	تو رویی چه کنی با مقلدان شیر
تمام سے تو لا حاصل است و لایفیع	ترا چه بهره ز علم سنن بودی ای
ترا گمان که عروسیست در تفتیع	بروے فهم تو علت حجاب اکبر شد
عروس دولت تو رو نهفت در بهت	بجز کوشش جو عاجز بجاه و مال منا

کوشش کن
نقش زنده بیا
دین از سر است
چون زنده زنده
مهر و محبت
کلیه منتفعان

مسئله الفقیه

بگلشت چمن از خار فارغ	سبست شتم از هر کار فارغ
مقلد گشت از اغیار فارغ	سرت گردم که پیش حجت تو
بناشد مرد و شبیدار فارغ	بشوق شاه سنت خشم
بکار یا رم از اذکار فارغ	بذکر سنتم از رای غافل
که یک دم نیست از آثار فارغ	مرا شک نیست در ادضاع نواب

مسئله الفقیه

ز طعن و طغز خود را دار فارغ	چرا نشینی از پنگار فارغ
زمانی نیستی زمین کار فارغ	بطعن اهل دین داری سروکار
ز علم دین شدی یکبار فارغ	فزون جمل آموزی درینا

مکافات عمل یابے سرانجام
بکیده نفس و شیطان خو گرفته
خذر کن از دل پر سوز عا جز

بباش از کارناهنجار فارغ
نشستی در صف اغیار فارغ
بباش از آو آتشبار فارغ

قصه

عمر یاران زمان شد در پی آرا تلف
جرعه کز ساغر اهل سنن بریزد بجای
نکته سنت مجواز خاطر تقلید یان
عشوہ سنت ز ساقی دل برد از اختیار
غمزه خور زیر آرا سیف لائمان کشت
که گرفتار تبان رسلے این و آن شود

قل لکم ان یتوبوا یغفر لکم ما قد سلف
خاک آن بر خون ارباب خرد و اشراف
گوهر آثار را جانناے پاک آمد صدن
گر بنیم راسے گیران هم شود سان و بکف
لعل جان بخش سنن گوید نوبت
هر که چون نواب شد تیر ملاست را بخت

قصه

این صدا آمد بگو شدم از در حق بی منت
خلعت لطف و عطا هست آنچه کرد او رحمت
جمع آرا از زمین و اهل تقوی از بسیار
ناگهان دیدم گروهی پاسے در بنجر و بند
گفتم این مشت گرفتاران بهمانا کیستند
گفتم آخر چیست که بهر خلاص الهام شد
بر خلاف راه آسلاف خود این ره میرود

مرحبا عبیدی تعالی اهلًا و سهلاً لا تحف
تحفه عجز و نیاز ست آنچه من بروم بکف
جان پاکان کی طرف خیل ملائک مطرف
جمله چون ز بنجر نالان سینه پراز تاب تفت
شدند اکا زادگان بند تقلید از سلف
توبه از کردار کزوی عمرشان گشته تلف
در جهان یارب ببادا چون توبه و زنا خلف

قصه و نثر
نثر و نثر

این حکایت بر تو عا جز خواند و شنید شود
تا ازین خواری رها کردی دم بانی شرف

مسئله

زہے نصیب من بندہ جتہ ذالوق
حدیث بردہ خواہیم اندرین تعویق
وگرچہ سود وعتلہ ترا ز فکر عمیق
کہ در خزینہ اندیشہ نیست بحر تحقیق
مذا کنند ز ہر سو تعالٰیٰ صدیق

خوشامسک سنت بطر اہل طریق
طریق پر خطر دین و کاروان قیاس
بجز شاختن رسلے کامل و ناقص
بپاس خاطر تقلید کے زحق گزرم
بہ مخفی کہ ز تالیف من رود حریف

مسئله

کہ ہر یکے بحقیقت بود در تحقیق
تو خود ز کجروی خود فتادہ در تعویق
وگر نہ چون تو شد مذمے بہ بحر جبل غریق
ہزار حیف کہ محروم ماندے از تحقیق
ہو مخالف و باشد اگرچہ بحر عمیق

بیان چار جہت ہست بس چار طریق
براستی کہ رہ راست راستان رفتند
بود مسک اہل خود بعم سُنن
بہ نسبت نقما طعنے زن شدے از جبل
چونا خداست خدا نیست غم ترا عاجز

مسئله

از رشک بلبے کہ بہستان شود ہلاک
کا مذرتلاش سنت جانان شود ہلاک
در جلوہ گاہ حضرت قرآن شود ہلاک
مرد خلاف سُننہ بطوفان شود ہلاک
ہرگز بہاد چون توبہ عیسان شود ہلاک

مرد آن بود کہ در پے ایمان شود ہلاک
کردم فدای ہمت مردانہ کسے
دارم بکنج اقیسہ رشک از کسے کہ او
نازم کہ من بکشتے سنت نشستم
نواب دست زن بسن بگذاز خرد

مسئله

صفہا ز بند خجاک و بیدان شود ہلاک

مرد آن بود کہ در رہ ایسان شود ہلاک

دریای بے کنار بود دین فقیه نوح	بے نوح قوم جسمه بطوفان شود دلاک
تقلید ناگزیده غریبه که جان دهر	نادیده ملک مصر بزند ان شود دلاک
بیراهه چونکه زور قی خود را نده مد	ترسم ز موج لطمه عثمان شود دلاک
بے رهبر عقل چنان پے نری بدین	چون تو کسے بسا و بصیان شود دلاک
عاجز تو بهر گیر شود از چشمه سار عقل	بعقل در سراب بیابان شود دلاک

مقاله سقیمه

آمدن زینت سنت بطلبگار سبب دل	فرصتش باد که وار و سر بخواری دل
ترک تقلید بگو نصرت سنت فرما	آن نئے آشام کز و سر زده بیاری دل
یک طرف سنت رخنه دگر سودعت	طرف نور یقین نیست سیه کاری دل
حاله گشت گزقار هوای تقلید	کو طیب که کند چاره بیماری دل
نه کتابی که درین نکلده مونس گردد	نه حدیثی که نشیند پی دلاری دل
چون ز غفلت سو سنت نگرایم که مرا	میدهد دست بهم دولت بیداری دل
پای در کوچه تقلید کسے لرزد	بر در یارفت ادم ز گرفتاری دل
نشوم شیفته و فقرار باب قیاس	یک حدیث لب جان بخش پیاری دل
من بجاری کجاشیوه تقلید کجا	دل گرد بست بمن من بوفاداری دل
غازه آمد برخ شاہر سنت نواب	سدا محمد بکار آمده خونباری دل

مقاله سقیمه

جمل چون تیغ کند از پی خونباری دل	جز خرد گیت که آید بدو گاری دل
طبع دلدار زاجاع نگرود بر هم	زلف او که شود آشفته بیاری دل
هر که دل بست به تقلید ز کونین برنت	بود آزاد مقلد ز گرفتاری دل

سهل شمار دل آزار سے اہل تقلید بند تقلید گستی و مقید بخود سے	عش لرز دومہ بر خوشن از باری دل کس گز قمار بسا د ا بگرفتاری دل
من و تقلید امام و سنن و فقہ و کتاب	تو و شوکا بنے و تلبیس سیہ کاری دل
نیست جز آن لیجان بخش دوم پاک فقیہ	مرہم زخم نہان چارہ بیماری دل
إِنَّ فِيهِمْ مَّرْضًا زَادَهُمْ أَسْهًا مَّرْضًا	تو ازین قوس و شد خصم تو بیماری دل
ناز مفروش کہ باشد ہمہ نقصان سودت	بیچ کارت بنود غیر زیان کاری دل
ول کجا راسے کجا غیر معتد ز کجا	تو و بزار سے دل با طلبگاری دل
چه عجب عاجز اگر خصم تو بیدل باشد	کہ بیک لحظہ نیا سودہ ز خو خواری دل

مسائل الفقیہ

تا جانب حدیث نبی رو نہادہ ایم	رای دریای خلق بیک سو نہادہ ایم
ہم جان بدان کتاب سادی پرودہ ایم	ہم دل بران حدیث سمن بو نہادہ ایم
ناموس چند سالہ تقلید نیک نام	در راہ طیبہ شہر دل جو نہادہ ایم
لے دل نقل کوش کہ ما نقد عفت را	با پارہ خزف تیراز و نہادہ ایم
پیش حدیث لعل لب یار دل نواز	بندی پیاسے رای ز کیسو نہادہ ایم
شاہیکہ جز برو نتوان گشت روی خوش	سوی حیم محترم او نہادہ ایم
از صندل خرد نفراید بجز صداع	سر در خیال دوست بزاو نہادہ ایم
چون بوی گل بجا لم باقی بسک رویم	نواب رخت رای بکیسو نہادہ ایم

مسائل الفقیہ

در یاد او سر کیہ بزاو نہادہ ایم	گوئی بروی سنگ در او نہادہ ایم
ما قبلہ سوی کعبہ دل راست کردہ ایم	وز کعبہ سوی قبہ جان و نہادہ ایم

سجده ایم مرتبه اہل راے را سزا خیال سود و صنوبر کشیدہ ایم وام فسون و مکر زره باز چین کہ ما مار اندہ فریب بہ نئے ساقیا کہ ما مینوے ماست نقہ و شراب پلور را عاجر میان فرقه اعدا از کلک خویش	صد معین گسریہ ترا ز نو ہادہ ایم دل در ہواے آن قدو لجو نہادہ ایم سزا خیال آن گسریو نہادہ ایم مینا ز کف بحسرت مینو نہادہ ایم مارخت خود ز میسکہ کیسو نہادہ ایم تشیخ بزور و قوت بازو نہادہ ایم
---	---

فصل السیفیہ

نکۃ از رقت سنت بفک ساختہ ام روی بر تافتن از من نہ مسلمانی ہست نکۃ چاک گر زبان مذاست پسند نشوم شیفۃ بازے ارباب قیاس بعد الحمد کہ در دود و فساد تقلید تیغ سنت بگر خنجر آثار بدست در گلستان روایت تمنای حدیث حیلہ سرمایہ فتوای مقلد باشد بطیف سنن خیر بشر چون نواب	پیش رسے تو نہ ہرگز سپر ناختہ ام نکۃ ابروی سنن قبلہ خود ساختہ ام آن سرے را کہ بیا و سنن افراختہ ام نکۃ دل را بحدیث بنوے باختہ ام بصحاح و سنن ثابۃ پرداختہ ام بر سر لشکر ارباب حسنہ فرماختہ ام سرو آزاد ترا تنہ نفس ساختہ ام من و سنت کہ در ان سادہ و بی ساختہ ام رایت فتح و ظفر بر خردا فرماختہ ام
---	---

فصل الفقیہ

بامد و کارے آرا بعد و ناختہ ام فوج آراست یمن لشکر اجماع یسار ہر تنے را کہ در آویختہ خون ریختہ ام	خنجر از زالف تیغ و علم ساختہ ام باچنین دہد بہ برجین سردان ناختہ ام ہر سرے را کہ سرافراختہ انداختہ ام
--	--

برده آم برود مکرر بصری ح سسته سینورم باده بیاد لب جان بخش جیب وصف آرا چمن آرای من آمد آرس چه زذ حرف عدد در بر من لے عاجز	مدعی ششدر از ان شده که دوش باخته ام دشمنان را همه خون در جگر انداخته ام ذکر آره سست همه ز فرقه فاخته ام کز فتم در صفت معنی علم افزاخته ام
---	--

مسئله

چند بر اے کسان مائل و غافل باشم عالم از جلوه آثار بینو ماند فتح باب نشد از گردش آرا مارا پسند آنکه جدا از سبق سنت حق سیکند بحث خرد خاطر تو اب زبون	سنتم پس که ز طوفان لب ساحل باشم من بیک دیده پر خون تو مائل باشم بعد ازین گوشن بر آواز دودل باشم تخته مشق صد اندیشه باطل باشم از حدیث لب جان بخش تو سائل باشم
--	--

مسئله

من نیم آنکه با فسون تو قائل باشم جاسه هر چند ز صفت برت باشد لیک رے در دیده من مهر جان آرا هست جز کس آخر یقین گشت معتد بدم برده ام نامة تقلید بسر منزل دوست هچو عاجز کف آرم که از لجه دین	ندهم دل تو سب تا قدم اردل باشم من نیم آنکه به تلبیس تو مائل باشم سیکنم کس صفت تا سیه کال باشم روز و شب بسکه بدین له محل باشم خود مرا چون تو چه افستاد که در گل باشم حیف باشد چو تو لب تشنه بسال باشم
---	---

مسئله

سحر در شوق سنت چون نسیم از خوشین رفتم مقلد غلغله گفتن تا کی چنرے زبان در کش	دل خون گشته را چاکي نوم اندر چمن رفتم که من از حرف شیرین نبی از خوشین رفتم
--	---

مرا از باده آراکجا سستی بپنداید
چه گرمی داشت با تقلید دیدم شیخ مذہب
بجز صد زخم از تقلید دل صد زخم از بدعت
ز کامم میرسد از نکت آرای هندستان
بهار سستیم بونی و گر رنگی دگر دارد
فرز تیر ملاستما اگر سن از پئے ایمان

سن و جام سنن با ساقی بدعت شکنم رفتم
صدای رای دگر گوشم رسید از انجمن رفتم
باین دایغ جفا از پیش یاران طن رفتم
مبتوق بوی خاصی دگر گستان مین رفتم
آرا خندا کردم خرد را طعنه زن رفتم
متلع سنتی بر کف چو صدیق کهن رفتم

مثال افسیه

سحر چون در هوای جلوه سرو و سمن رفتم
برای سینه کاوی از قلم چون تیش زن رفتم
من و تو هر دو پویانیم لیکن اینقدر فرق
بهار تازه اجماع را نازم که هر گامی
ز حرف تلخ بیدنیان مذاقم تلخ بود اما
شده روشن سواد و دود و لانه بمان از آن
مقلد شمریم کوه و بیابان هر چه پیش آمد
درین صحرا که بسیار ز غولان که اوج حاجت

نقاب از روی رای افکندم و از چین رفتم
بشجون عقیق کان شود کان تاین رفتم
تورفتی راه شین و من همه آهن رفتم
بسیر سبیل و سرین و سرو و نشین رفتم
شنیدم تا حدیث شکنین شکنین رفتم
ز رای خویش شمع افروز در هر انجمن رفتم
ره تقلید مجنون یا طسیرت کوهن رفتم
ره تحقیق اگر خواهی بیابا ما که من رفتم

مثال افسیه

بیا که دفتر ارباب را سه باره کنم
من از خوابه تقلید یان گریزانم
که گفتگوی مرا بر حدیث خوان داند
هزار نغمه زن گلشن سنن باشم

دگر به پیش تو را ز دل آشکارا کنم
بشهر طیبه روم ز مذکک دوباره کنم
سخن چو دیده خاموش از اشاره کنم
زمین را سه پرستے چرا اجاره کنم

لعل سواد
کلمه دانه و
سواد در حجاب
درنگ سیاهی
درد و غمندان
و خوشن ببار
درد و چرخ ۱۱

باب طیبہ سنت بسے غارہ کنم
صلاح آنکہ ازین انجمن کنارہ کنم

اگر دے بزبانم حدیث راے رود
نمزد گرے سنت بدوستان نواب

سوال الفقیہ

ز چمت انچه نمان ست آشکارہ کنم
بیک اشارہ دل دشمنان و دوپارہ کنم
بامر خیر چه حاجت کہ استخارہ کنم
کہے خورد حریفان و من نظارہ کنم
ز سنگ سخت تر آمد دلچ چارہ کنم
علاج شتر شتریران بیک شرارہ کنم
مرار و است کہ منع شراب خوارہ کنم

بیا کہ ولق ریاسے تو پارہ پارہ کنم
مدد صاحب شق القمر سہجے جویم
بگو شمال بدان مشورت مناسب نیست
چو احتساب مرا هست کی روا باشد
باہ گرم کنم نرم سنگ را چون موم
چہ حاجت ست کہ در آتش سقر کلند
نفیہ شہرم و ہم منفیہ زمان عاجز

سوال الفقیہ

کل سنت کہ رسد کتب اومی جویم
راہ شوکانی علامہ برمی پویم
من درین گلشن سنت نہ بحث می رویم
یا د سنت کنم دو وقت سحر می پویم
شبنی پاکم و گرد از رخ گل می شویم
شاہدے دارم و صاحب نظری می جویم
نوبو بوسے گل عطریں می پویم

منکہ ہر صبح سیسی زمین سے پویم
باوہ از سیکدہ علم یا سنے خوردم
رفت در دبی دہم از خار و خس ای کسان
خندہ رای پرستان ز جہان دگر ست
انیکہ وہ بیکم از سنت اورای ترا
نیت بے فائدہ تالیف من غدیہ
یافت تعلیم ز علامہ شوکان نواب

سوال الفقیہ

انچه استاد ازل گفت بہان می گویم

ہمچو طوطی ست ز راے آئینہ پیش رویم

کر شده گوش تو از نوبه غفلت ورنه
از نسیم سمنم غنچه خاطر شده و
یکقطر مانگزد و رفت بر تالیفت ترا
تو که بادوستم گرد زره انگیز
هست عاجز دل من بسته فقر بر فقیه

هست الحق همه حق آنچه که من می گویم
نیستم همچو تو و تنگ چرامی مویم
شاعری نکته رسد و ادگری می جویم
من که ابر کرم رو به چمن می شویم
عاشق زلف و نه دل شیفه گویم

قال السقیم

بسوی طیبه ز دل خاستم بجان رفتم
تو زیر سایه آرا نشین و خوشدل باش
سرور خاطر یاران رسد تقلید است
هر از فتنه نو بار داز سپهر خرد
ترا بهسار خیابان عقل از زان
بجرحه که زمیخته سنن خوردم
تو در خرابه آرای این دآن بشین
شراب کوثر سنت ر بود دل اندر
بلک طیبه رسیدم بجهتوی حدیث
مقلدان خرد را که دشمن سنن اند
سوار یک میدان ستم نواب

اگر بروی زمینم بر آسمان رفتم
که من بسایه یغنیب بر زمان رفتم
خوشم که من بهواسه محدثان رفتم
باستان سنن از پئے امان رفتم
که من بهشوق سنن تا در جهان رفتم
ز بند پیری دل رستم و جوان رفتم
که من بکوب حدیث بنه دوان رفتم
تو حج باش که من از در معان رفتم
نسیم دار بگلشت گلستان رفتم
بذوالفقار احادیث خون چکان رفتم
بگردن ز سر سبکس چنان رفتم

قال السقیم

براسته ره تقلید راستان رفتم
بود ز فتنه آحس زان دلم این

ز آستان بنه تا با آسمان رفتم
که در حمایت یغنیب بر زمان رفتم

حدیث من بشنودل شگفته باش که من
ترا ز کوی مغان موکشان بدر کردند
که ارجال ز ناپخوان که سر بکش
چو نقش پای تو مادی بجا کجیرت من
بفیض صحبت پریشان همه نازم
عبور کردم از افلاک در ره تعلیم
ز کج روان نرسد کس گرد من عالج

ببوس گلشن بے سایه گل نشان رفتم
ز راه دیر مغان من شو جان رفتم
بهست تیغ دوسر بیکه نشان رفتم
چو گرد راه بدنبال کاروان رفتم
که پیر آمده بودم و لے جوان رفتم
که همچو دستم دستان نهفت خان رفتم
ز بیکه راست گزاف تر از کسان رفتم

مسئله

تا در ره حدیث مبارک دویده ام
از جوهر اسای تیره مدارم شکایتی
اگر از لباس رای سوار شدم چه باک
بهر سفر بر اسای زیارات ابنیسیا
آرے سفر به مسجد طیب رو بود
ز نادر اسای باد مبارک باطل رے
که جلوه خرد نبشاند ز پامرا
گیرانشد بخار حشر و صحبت دلم
نواب جز حدیث مگو قصه حشر

سر بر فلک ز همت والا کشیده ام
این گرگ را بقیمت یوسف خریده ام
شادم که پا بدامن سنت کشیده ام
نقشه میان صحف و سنت بنیده ام
این حرف از کتاب بخاری کشیده ام
من سحر را ز دست ثریا کشیده ام
عمرے گذشت در پی سنت میدیده ام
از گلشن حدیث نبوت میدیده ام
فتوای صد هزار معتقد دریده ام

مسئله

من رای را ز جمله خوبان گرفته ام
از پنج پاره گشت دل خصم چون تیغ

جنس عزیز بود که یوسف خریده ام
کز روی رای بند نقاب کشیده ام

لعل
بهت نزل کرد
در شمع ازان
برای خاص
بیک کس ایستاد
در راهی تخته
از زبان تکرار
و در نهفتن
بیت و در هم
نیل آشفته
و نهی نو
۱۱

زنا بر میان بود و سُبْح در گفت
 در مصحف است نُص و لَوْ أَنَّهُمْ
 مِنْ حُجَّ در حدیث اِهم آمد بر اے او
 در باغ دین تو سبزه یگانه بود
 دست کجا و دامن فهم سُخن کجا
 عاجز ز رهبرِ فقیهانِ براهِ راست

در کار دین ز دست تو صد عقد ویدہ ام
زین نص بفتویٰ تو خطر و کشیدہ ام
لے منکر حدیث ہمین نص شنیدہ ام
من زابیا رہے چمن آراویدہ ام
آنا بخلق دست و گیر بابت ویدہ ام
در منزل رضاے آئے رسیدہ ام

سازمان

نمیدانم بیداریست یا در خواب می‌نم
با کسیر حدیثش یافتم آخر بجهت الد
چه حاجت باشدم افروختن شمع ز تقلید
بآب سنت قدسی نشاندم سوزش طین
به جاجلو و تقلید در بنم خرد باشد
برایغ نامرادی سوزد لها مقلد را
جهان جان و ادب یک جرعه تقلید لب تشنه

بلاگردانِ سنت بودہ نواب بے ہیم
 یقینی را کہ ہچونِ کیمیا نایاب بے ہیم
 کہ از عکسِ سن عالم پُر از مہتاب بے ہیم
 دلِ خود زاتش تقلیدیان در تاب بے ہیم
 دلِ خود را بر نگِ برقِ پُر بیتاب بے ہیم
 ترا بر شیوہِ مرضیہ اصحاب بے ہیم
 سن از جامِ سنِ نواب را سیراب بے ہیم

[illegible][illegible]

مسئله الفقیه

برآمد آفتاب اما ترا در خواب سے بینم
خانہ در دل شب جلوہ متاب سے بینم
دل جان ز آتش شکست آفتاب سے بینم
بہر جامی نهم پای آب را پایاب سے بینم
ترا محروم از رسم و رہ صاحب سے بینم
کلام مدعی مرد و شیخ و شاب سے بینم

ز نورِ رای عالم را آب و تاب سے بینم
سوادِ ہند ہم آخر ز نورِ راسے روشن شد
نہ آبے در جگر و اسے نہ تابے در لہر آتا
گذشتن از محیطِ دینِ بن از فقہ آسان شد
بہ تعلیمِ بچہ رفتند اصحاب سے بچے یکسر
قبولِ خاطر آمد گفتگو سے عاجز مسکین

مسئله الفقیه

سننے در زم و دل ز زندہ جاوید کنم
خانہ در کو چہ یاران بچہ امید کنم
چند در مدرسہ تعلیمِ صفا دید کنم
تہر رسوا لے تو این ہمہ تمہید کنم
برخ شاہد سنت ہمہ سردا دید کنم

من نہ آنم کہ در کرد سے بتعلیم کنم
نہ پیامے ز حدیث نہ کلامے ز سنن
مست الفت بسوی طیبہ سنت رفتم
عاشقِ سنتم و دشمنِ اعدا سے حدیث
چکم جلوہ تعلیم پرستان نواب

مسئله الفقیه

گرچہ دل مردہ بود ز زندہ جاوید کنم
با چنین خصلت و خوار تو چہ امید کنم
بر تو واجب روش را و صفا دید کنم
گوشتا لے پس ازین با ہمہ تمہید کنم
من ترا محرم اسرار و موالجید کنم
کب نور از اثر پر تو خورشید کنم

ہر کراست ز سینا نہ تعلیم کنم
نہ خلوص و نہ اخلاص و نہ جدتی صفا
خیز و بگرام در ایوان و جوب تعلیم
بہر تقسیم بدان ست کلام تمہید
ہستی از جلوہ حالات بواطن محروم
گشت از راسے منور دل من ای عاجز

لے
موجبات لے کر
موزان زادت
فزون سے
دست دراز

مسال الفیه

بیاد چشم او دیوانه و ش از انجمن رفت
 خرابی های بسیارست در بند خردمند
 نگر و علم سنت بی تلاش در دول حاصل
 اگر از سنت من خاطر غمیده میگردد
 شنید نهامی عطر فتنه آرا خط باشد
 جزو هرگز بزم ستمیان باری نمی یابد
 بعد شوق شهادت تیر سنت بر جگر خوردم
 نینخواهم بیان راس کیشانم وطن باشد
 دماغ نازکم با صاف و در و کس نه سازد
 رسیدم سوی هستی از عدم آشفته سنت
 مرا نواب بیت العشره سنت بود آخر

سر جام سنن گردیدم دار خوشین فتم
 اگر فتم دامن سنت سلامت از فتن فتم
 بزمک خاصه گریان در دبستان بین فتم
 ترا تقلید از زانی که من از انجمن فتم
 ز بوی نافه سنت به باز از فتن فتم
 کشیدم ساغر سنت ز قید باد من فتم
 ز بیتابی بطوف خانه نادرک من فتم
 جعل از بوی گل بسیار بزارست من فتم
 بشوق جرعه از جام صبا بے سنن فتم
 پیرس از ماجرای من که پیش از آمدن فتم
 چه شد امر و زگر از رای در بیت اخرن فتم

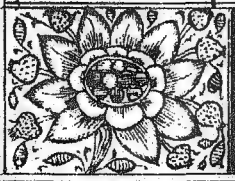
مسال الفیه

ز رفیق راه دین ای مدعی انسان من فتم
 نمودی ترک اجماع و ره تقلید نگر فتم
 بلاغ دهر دارستم ز نیش شوک شوکانی
 کتاب و سنت و اجماع و رای اندر نظر دارم
 بیوی نافه کز خاک طیب بر آرزو دارم

تو راه آخر من رفیق دین راه سنن فتم
 به تیر گر بگره گمراه و امانده دین فتم
 گل و نسیم بدامن کرده بیرون من فتم
 براه دین به بخار فقیهان من فتم
 نه قصد چین نمودم نه شو ملک حق فتم

لے اہرن
 نتیجہ اولیٰ حالت
 در ای مجلس
 شیعان و مجتہدین
 مجوس فاضل
 چنانکہ میدان
 فاضل مجرا

کلام من بود عاجز ہمہ اعل و عقیق اگر
 بتاراج بدخشان و بیگاہے یمن رفت

مسئله الفقیه

شکفت غنچه اسنت براسے شاہ جهان
گر گرفت رنگ زسنت خاسے شاہ جهان
زسنت آمدہ برگ و نواسے شاہ جهان
زسے سلامت فوق ادا سے شاہ جهان
اسیر بند گران و فاسے شاہ جهان

وزید و رحمن دین صہای شاہ جهان
برگ رای گسے این بہار کے باشد
اگر بچشم حسد و پروان نثار دقدر
فدای جلوہ اسنت بر آستان بنے
روہ گریز فدا اندر اسنت جاتان

اگر گرفت تاج زراز مہر تبسم و نواب
ہمان ز پستی طالع گدا سے شاہ جهان

ہزار جان گراسے فدا سے شاہ جهان
کہ شد بلند زسنت لو اسے شاہ جهان
فرود دولت ایمان براسے شاہ جهان
بجز حدیث نباشد دواسے شاہ جهان
زبان علم سراید ثنائے شاہ جهان
کہ نیست رای پرستی سراسے شاہ جهان
نگاہ خشم ز چشم جفا سے شاہ جهان
دراز باد خند ایا بقا سے شاہ جهان
بزیر سایہ بال اُمسے شاہ جهان

دہ بجلی اسنت لقا سے شاہ جهان
گو بہ رای پرستان نهند دل بر مرگ
تبیخ شش مصطفیٰ بہر ساعت
مریض درد خور اکہ جان بلب دارد
فگند تارہ در رسم خرد پرستی را
چسان حدیث پیمبر بدل نیا ویزد
ہزار مصطفیٰ راسے برف گنداز پا
روای اسنت سرور طفیل ہمت دوست
مسلمت بہ نواب شاہ سے اسنت

مسئله الفقیہ

میج و وصف و ثنا و دعا سے شاہ جهان
اگر کنے تو خوشامد براسے شاہ جهان

مسلمت ترا از براسے شاہ جهان
کجا تجلی اسنت کجا لقا سے رخص

بحق اہلیہ زمین سخن زنا اسے است
 مرا چہ کار تو از بہر جہ جمع مال و مثال
 بدولتش بر سے بر لبندی از پستے
 بعین لطف و کرم سر سبز از کرد ترا
 ز خواریت بر ہاند و بغرتت برساند
 باین ریاست و جاہ و ختم باین عزت
 سپہر سفلہ تو از آمدہ کہ ساخت ترا
 کتاب دست و فقہ ست و در ماہر آن
 پناہ ماست بظلی لو اسے حمد بحشر
 ولیکن اینمہ جاہ و جلال و عز و ختم
 من و سر من و خاک و در شہ شاہان

باین صفت تو نباشی نرے شاہ جہان
 کنے محشل ناز واد اسے شاہ جہان
 ر و ابود کہ کنے جان اسے شاہ جہان
 بچشم سرمہ کش از خاک پاسے شاہ جہان
 بود بذات تو واجب ثنائے شاہ جہان
 بنود چون تو گدائے نرے شاہ جہان
 انیس و محرم خلوت سرے شاہ جہان
 وظیفہ ات شدہ ہر دم ثنائے شاہ جہان
 پناہ تو اگر آمد لو اسے شاہ جہان
 بود ترا بجان تا بقائے شاہ جہان
 تو دسر تو و بال ہمسائے شاہ جہان

لے
 مراد از
 حضرت
 علیہ السلام
 ۱۱

بنت پاک بنے در غل تو ای عاجز
 رویف شاہ شہان کن بجای شاہ جہان

چو خود خدا شدہ مدحت اسے شاہ شہان
 خدا زمین و زمان را بر اسے شاہ شہان
 پرستم آید اگر خاک پاسے شاہ شہان
 ہزار جان مقدس فدائے شاہ شہان
 چو سایبان سرم شد لو اسے شاہ شہان
 کم از پیشینہ بود در بہائے شاہ شہان
 کیسکہ ہست چو عاجز گدائے شاہ شہان

کیسکہ شرح وہم وصف سائے شاہ شہان
 عیان ز منہ لولا کہ شد کہ پیدا کرد
 بس وجود زو و قلب من عیار شود
 بنیم جان چہ بر ایم ز غمہ ایشار
 بعرصہ دو جہانم ز حادثات چہ غم
 جہان و ہر چہ در او ہست از جلال و کمال
 ملک و مال ز مذہبست پاز استغنا

مسئله

ببند باب خود اتبع سنت کن
تو در طریق سنن گوش و ترک بدعت کن
برای صید نهائے حدیث همت کن
دے بصحبت اہل حدیث رغبت کن
کتاب و سنت سرور گزین و خدمت کن
گرت ز دست بر آید بلوغ سنت کن
نشان باب سنن بر حداثت کن

بیاب رسد دین و در سس خدمت کن
خردوران بے تقلید گر کمر بند کن
شکار ز باغ قیاس کسی منزاع تو نیست
بسے بزم خرد و رفی و زیان کردے
بزم راسے بتقلید دیاں مشو ہدم
زرای زندہ و مردہ چہ سود دست مہر
غبار راسے با فلاک میر و نواب

مسئله

پس اقتدایت بہذا الامام نیت کن
پرو بخندیت ارباب راسے خدمت کن
خذر ز برہے این کہن عسارت کن
شکار طائر معنی بیال ہمت کن
بہ تحت رای نشین شاسے بقا ہمت کن
بیابہ یثرب و از خاک ہند ہجرت کن

بیاب کعبہ تقلید در و بطاعت کن
کشاد و کارت از اہل بریا بود مشکل
کے بخت و دین رخنہ چند چون نوثان
بسان ز باغ و زغن چند سحرے مردا
مکن تو غرہ بتو اسے سفا ہست خود
ہشت نقد اگر داریے آرزو عاجز

مسئله

برودل و جان من حضرت فرقان من
والہ نام سنن این دل حیران من
مصر ہدایت تراست یوسف گنجان من
سنت پر نور تست شمع شبستان من

حضرت فرقان من برودل جان من
این دل حیران من والہ نام سنن
یوسف گنجان من مصر ہدایت تراست
شمع شبستان من سنت پر نور تست

<p>نخبه ایمان من دست بست زدن روضه رضوان من بزم حدیث بنی واله فرقان من حضرت نواب من</p>	<p>دست بست زدن نخبه ایمان من بزم حدیث بنی روضه رضوان من حضرت نواب من واله فرقان من</p>
<p>آیت فرقان من دولت ایلان من قوت دل و جان من هست حدیث رسول دولت دین آن من دولت دنیا ز تو حضرت نعمان من سالک راه سُنن قول فقیهان من منطلق عاجز بود</p>	<p>دولت ایمان من آیت فرقان من هست حدیث رسول قوت دل و جان من دولت دنیا ز تو دولت دین آن من سالک راه سُنن حضرت نعمان من منطق عاجز بود قول فقیهان من</p>
<p>بهر از سنت و قرآن چه تواند بودن گرفداے قدم شایسته نشوم پیر میخانه چه خوش حرف بگویم برود گر محال است نبرد تو بودا در به حق علل سنت بر آرد دل ما جای قیاس دست ریخ تو همان به که شود وقف شد</p>	<p>خوشتراز قوت ایمان چه تواند بودن شکر آنکس که در جهان چه تواند بودن نیست گر مهر من ایمان چه تواند بودن ثمره این همه امکان چه تواند بودن حرف آید اگر از کان چه تواند بودن ورنه نواب جوخان چه تواند بودن</p>
<p>حال این طاعن پاکان چه تواند بودن بیخ و بجزست از خبر خیر رسل آنکه شد طالب و نیاز خدا غافل ماند</p>	<p>غیر محرومی و خذلان چه تواند بودن پینوار اسر و سامان چه تواند بودن حالش دولت ایمان چه تواند بودن</p>

دل بدینا ندید هر که بدین شد و آید
خویش را گو بر عا جز بنمائے دین را
عاشق صورت بیجان چه تواند بودن
پیش حق نبشت تو نهان چه تواند بودن

قال الفقیه

دل مشغفته ز تاثیر روزگار سنن
بے بکشور آراء این دآن گشته
دوید رنگ طرب بر رخ از بهار سنن
یکے بیا و تماشا کن دیار سنن
بنفشه خط کلم از ان بود سر سبز
اگر ز شعله طور این زمان نشان خواها
زبون جو بیتان خرد نشد نواب
که یافت پرورش نازور کنار سنن

قال الفقیه

گرفت از فقهار و سق و یار سنن
شده ز کلاب و زبان و بیان بجهندان
ز نقه راست نمود مذکار و یار سنن
عیان بگشن وین شاخ و برگ و یار سنن
نسیم طیب محبت ز مدعے مطلب
عجب بنا شد اگر رنگ بازی از حیرت
ز شرب غیر تقلد ترس لے عاجز
که هست حصن حصین بهر تو حصار سنن

قال الفقیه

بالا بلند سنت آن سر و ناز سنن
من از حدیث دوست بهر کس طوفانم
کوته نمود قصه سرای دراز سنن
هر چند پیش غیر شود فاش راز سنن
آب ست سنت من و رای تو چون سراپا
بر خاطر زمانه ز سنت گران شدم
تقلید رای شیوه ارباب دین نمود
زین پس حدیث یار و هزاران ناز سنن

له دانی
ست کرات
طرح تنبیه
در نظر زینبار
خارج مافوق
کردم شده و بود
ست بالکلیه غنچه
مردار من
کوته نود قصه
مردار من

<p>براه احمد و اندر طریق ملت او ز ظلمت شب و نچور کفر چون ترسم کند بعین غایت بر اهل علم نظر متلع دولت دنیا قلیل هست و گیسر بهمت فقها ناز میکند عاجز سر</p>	<p>سیکه گام زند آفرین بهمت او چراغ بر سر ره داشته هدایت او باطل را سه بود روی رای رحمت او خلیل حق شوی از ابتلاع سنت او که چیده اند در آفاق خوان نعمت او</p>
---	---

فصل فی فضیله

<p>بدعت کش سنت یا محدث فداے او دارو علالت عجب سنت بنه من از حدیث یا رکندے برگردم خوبست برد سنت او گرد مرا یکبار هم بکار نیامد حسد و مرا بروم بسرجات بسو دای سنتش بیدارای بر سرم از حد گذشتہ بود شادست پیرای برین اجتهاد و خویش نواب من فداے حدیث پیغمبر</p>	<p>صد آفرین باز و تیغ آزارے او دیگر میسر از مرز و کشتایے او ترسم ز رای و علفت دایم بلاے او این را نگا داشته بودم براے او بهر کدام روز کنم التجاے او لطفی اگر بمن نہ مناید رضاے او سنت براے خویش گزیدم بجاے او شادم که باز پرس کنند از خطاے او دارم امید مغفرتے از دلاے او</p>
---	---

فصل فی فضیله

<p>نعت نبی کجا ز من آید سزای او دارم سرمدی سر دل از هند برگزیم وارسته از زمانه و وارفته ز خویش جوی چنان بنجویم و جویم غایتش</p>	<p>در مصحف مجید کند حق شناسے او در دیده جای سرمد کشم خاک پایے او ولد او دین رفیقے در دلاے او باغ ارم نخواهم و خواهم رضاے او</p>
--	--

گویند ز ائران جنابش یک دگر عاجز بصدق آمده مدحت سراے او

فتاویٰ الفقیه

شریک صحبت بزم حنود گزاشو مرا به بند فرنگ حنود بلا تقصیر ترا که کوثر سنت کند مدوگارے اسیر راس شدن صد بلا پیش آرد طفیل سنت اگر قدر خود فزون خواهی رسول روز قیامت شفیع تو گردد تو خود بملک سُنن تا حصار ملت باش	فرون باغ شریعت کیساده ار مشو اسیر دواشته بدنام روزگار مشو سیاه مست بے رای زینهار مشو تواند رین هوس غام خفته کار مشو مترید راس بهنگام اقامت دار مشو برای پیر وے راس بقرار مشو زین سنت نواب نامدار مشو
--	--

فتاویٰ الفقیه

بجلیس فقها آے و برگزاشو حکایت گل و بلبل شنیدنی باشد کتاب و سنت از اجماع و رای حاصل کنز هوای مدے از عذوق اقامت دار آمد مثال لاله نمان بگلشن دین باش برین عجز زده دنیا فریفته عاجز	قرار گیر درین جمع و بیعت دار مشو ازین حدیقه بردن موبهم بهار مشو جدا پشش جبت و هرزین چهار مشو تو در بے هوس عذوق اقامت دار مشو چو شوک شوکت شوکان خلیفه خار مشو مثال مدے از حرص زینهار مشو
---	--

فتاویٰ الفقیه

صبحدم بر سر باب سنن آمده بر بیان برزده دامن رو تعلیم غرض تست که گمراه کنه عالم را	فرصت باد که چون گل به چمن آمده گشت روشن که ز شوکان بن آمده لے خرد مند مگر غول ز من آمده
---	---

سلطان
باغ تیرا
دعای
و شکست
چراغ
نیش زلف
است زلف
نور بر شاد
نور بگوشه

صد گره خورد سر زلفِ خرد از دم تو	ایک بانافذ است ز خشن آمده
جلوه آرزو گرفته ست ز سنت بهوپال	زان زمانیکه تو صدیق حسن آمده

قال الفقیه

ای صبار روح فراینده به تن آمده	مگر از کوه شهنشاهِ زمين آمده
وصف رخسار و قد و جسم لطیفش گوئی	چمن آراز گل و سوسن آمده
غنچه خاطر من از نفس تو شکفت	خیر مقدم که کشاد دل من آمده
جان بقرانِ رست باد که در پیش چمن	بادم عیسوی از طرف چمن آمده
شد مگر فتنه و آشوب بپا در بهوپال	زان زمانیکه تو فتانِ زمين آمده
لاف سنت چه زنی سنت شایع و گرت	تو که بر سنت شوکانِ یمن آمده
پیشتر از همه عاجز بر سر در منزل	پیر و پیشتر دفته و سنن آمده

قال الفقیه

منع حدیثِ خیر بشری کند فقیه	سکین نبرد راهِ سیرِ نفیثِ فیه
روی حدیثِ یازدخ پرده برنگند	ای دای ریش مجتهد و سلبتِ فقیه
ماصحِ بطعنِ ستیانِ حوت می زند	یار بنگاه داریم از شیرین فیه
مایم و بحرِ سنتِ سرور که اندران	یا دای نیایدیم ز جگر شکنان تیره
نواب را گوچه سنت مقام هست	بشری که بک طوبی رزق ابریه

قال الفقیه

تن زن بنجاسته و وزن طعنه بر فقیه	عقاب شد سینه اشعارت ای سیه
هر کس کشد بر آینه نجسه بخود کشد	ای خیره سر طوطی مشوا ز جمل بانفیه
سر خدا که عارف صادق بکس نگفت	واقف بجا شو تو ز سر نفیثِ فیه

مسروقه سے زجام حریفان بود حرام
چون عاجز انتحال کن حرفے از کمال

ین مشرقه اسفیه شده فاش بر بنیه
باز آیی زین روش شود از گمان تیه

مسال فقیه

ما بتقلید بگمان شده
نگنی پاک در خلاف حدیث
باش یک جانب از حدیث و خود
بین بین تو میخراشد دل
پشت خم بوده به پیش خود
لب لعل حدیث سے گوید
صید دانش کنے بدام حدیث
شکر شوکانیت بود واجب
چشم بر گله حسد و کنے
نگریند بحر حدیث لب

شیخ سنت درین جهان شده
زانکه بنے احوال نقدان شده
جمل باشد که در میان شده
بچه تقریب آپنجان شده
در بهار سنن خزان شده
زنده علم جادوان شده
چشم بدو در نوجوان شده
بار دیگر حدیث خوان شده
سنت یار را شبان شده
دل نواب را ضامن شده

لفظ انتحال
معنی باطن
کے بارے میں
بہت کلام
گوایں
بیشتر شاعر
تعلیم و حکمت
در تصنیف
خود آوردن

مسال فقیہ

ایک از علم کتہ ران شده
بدستے نیک نیت اندر شرع

سر منبر حدیث خوان شده
بر فقیہ از چہ برگمان شده

لفظ علم کتہ
یعنی تفسیر و تعلق
بلون تفسیر و تعلق
خود را از اخبار و احادیث
ازین نفوس بجا صاف
کند فقیہ و تفسیر
جانبے حریفان
کلیتے ہیں

لفظ سر منبر
یعنی تفسیر و تعلق
بلون تفسیر و تعلق
خود را از اخبار و احادیث
ازین نفوس بجا صاف
کند فقیہ و تفسیر
جانبے حریفان
کلیتے ہیں

از مهر سنت نبوی دل کشیده
 و اعتساف شیوه آباگزیده
 سرست خواب غفلت لایق غلام
 با اهل حق در آمده گرم بساحه
 صبا صاف کوثر سنت شناخته
 زمین نقشا که خامه حق گویسم نمود
 نواب را برشته مهر خودش کشیده

خود را بچشم رای زنان جلوه داده
 در مرگ احتمال میاست نهاده
 چشمه بر دے جلوه بدعت کشاده
 در بند راس تیره بر باد داده
 گراز مغان راس فرو خورده داده
 آمد پسند حضرت دل روے ساده
 علامه مین ز بهین حنا زاده

مسئله فیقه

دیدم زود و دمان حد شعله زاده
 آن صد خیر سر زده از زاد و بوم شر
 زان زاد و بوم نقش قیوح شکار
 بالای صدر جمل مرکب نشسته
 حرف ز علم قافیه بے شک خوانده
 با لفظ خوانده قافیه نبوی دکن داده را
 البته پیشم از پے اصلاح آمدی
 حرف ز آیت و سنن دین خوانده
 لیکن کجا رواست چنین قول ناروا
 آرے نشان قاکش این گفتن رواست
 بے دانسته و بیخودی غافل از خود
 آواره طریق بهالت سپرده

از سر گشته دکان شریارت کشاده
 تقلید نیک را همه بر باد داده
 یعنی که از طریق از قیوح ست ساده
 از اوج علم و فضل بنجا افتاده
 در تنگناے قافیه لنگ افتاده
 تا خوانده دکان بهالت کشاده
 زینسان گرفته از قلم استفاوه
 بالای تخت راس مجرود ستاده
 در شان آنکه شاهد دین جلوه داده
 اقوال اوست در حق او خود اعاده
 دیوانه پر بے زده مست باوه
 گم گشته به تیر ضلالت افتاده

ببا و چون تو کے خیرہ رای و لاندہب
شدی بہتہ ضلالت باین سبب حیران
جدا نباش ز اجماع و پیروشان شو
بیا بفقہ نظر کن کہ روشنت گردد
سفینہ علما جاے خود چو عاہ خزر کن

امام را بسنن پیشوا مینداسنے
کہ خضر باد یہ را رہنما مینداسنے
چرا کہ طرز و طریق ہائے مینداسنے
اگر رموز کلام خدا مینداسنے
غرق بحر شوقے چون ثناء مینداسنے

اقوال الفقیہ

ساقیا سنت پرستم تھے
راے دارد گرچہ زلف پر شکن
ور دل من جلوہ سفت شست
پیش سنت گشت بدعت منفعیل
سبحہ یاران کم از زنا رنیت
آشناے بحر سنت شد ولم
جرعہ میخانہ سنت کشم
ستی سنت چنان مدہوش کرد
مینستم نواب پرواے خود

از نے توحید پرستم تھے
خویش تن را خود شکستم تھے
از غم تقلید پرستم تھے
بر خرد ہا شیشہ پرستم تھے
رشتہ را از ہم گشتم تھے
دست را از رای شستم تھے
ست صباے پرستم تھے
باتو ہم زانو نشستم تھے
بندہ ایزد پرستم تھے

اقوال الفقیہ

سرخوش از جام پرستم تھے
ساقیم از بادہ راے منیر
با خدا و با بنے دل بستہ ام
دست و پای شیخ نجدی بستہ ام

حق ستایم حق پرستم تھے
ساغرے دادہ پرستم تھے
از غم کونین پرستم تھے
نجدیان را شرکستم تھے

میں نے توحید پرست تھا
خود کو خود سے شکست دیا تھا
غم سے تقلید پرست تھا
خوردہ ہا شیشہ پرست تھا
رشتہ کو ہم سے جدا کر دیا تھا
دست کو رائے سے جدا کر دیا تھا
ست صبا پرست تھا
ہم سے زانو نہایت تھا
ایزد پرست تھا

مسئله

یارب از شر مخالفت بقیه‌مان مدوی	ایکه از نام تو دیوست گریزان مدوی
و ملامت‌های خویش ز دشمن دین	قدرت حق مدد تو ایان مدوی
آتش افشان شده بر ما ز غضب لایق	نار نمرود ز تو شد گل و ریاحان مدوی
سرطیفان کشد این دشمن ایمان بر ما	کشته نوح ز تورنت بطوفان مدوی
دعای خواست مدد از دگران من از تو	حضرت عز وجل ایزد منان مدوی
هر زمان میسر داند صفت اعدا جگر	از خداوند باین بنده فرمان مدوی

مسئله

تو قدر سنت خیر البشر بندان	که بود ز حسد و در کف پریشان
نه هر کس ز خرد و پروران لقب یابد	سزد بکاک محدث خطاب ترخان
گذشتن از سخن یا سخت دشوار است	شمار را ز کف داده ام آبسان
بیا بخیل دل زندگان علم حدیث	مشو مصاحب انوات رای حیوان
من و ارادت سنت که نورانی است	ترا ز دفتر آراست ظلمت جان
بروز حشر بود محبت مؤمنان	حدیث پاک رسول و کتاب یزدان
بے ایمه بعالم گذشته اند آما	یکی نخواست بجهان امام ربان
اگر سلامت دین خود از خرد خواهی	بخوان صحیفه علم جناب شوکان
بسکب آل رسول است ملک نواب	بود عداوت او کارنا سلمان

مسئله

چو رای نیست ترا علم را نیندان	چو علم نیست ترا جاه و نادان
نباش در سر تعمیر قصر جاه و چشم	که این بنا نهد انجام رو بویران

<p>بہاؤری و امیر و شاہ و خانے بخور ہزار پند و ہمیں زبان کہلانے ہمیشہ صدر نشین در جہان نے مانے نباش غرہ و خود را شناس نہانے کہ مشکلات تو زان حل شود آسانے</p>	<p>گدای در گہ جانان بہ نیم جو بخشد فزون طلب شود از حرص بر ہا طہ جان ز تخت رفت فریدون گذشت سندجم بقول پاک بنے بہجن آمدہ دینا کن اختیار چو عاجز طریق فقہ و سنن</p>
<p>مغرور فقہ حقیقت و گرت مجموعہ آرزوست جنت و گرت</p>	<p>ای زلہ کش قیاس نعت و گرت خلدے کہ بگو ہر خرد آرایند</p>
<p>طرز و کرو شعار و ملت و گرت حاشا کہ طریق اہل سنت و گرت</p>	<p>در مذہبسم آثار مجت و گرت دینا دارے و دم ز سنت چہ زرنے</p>
<p>ما کے سخن ازار سطو و جالینوس مصلح نہ بود جوارش بطلینوس</p>	<p>ای راسے تو بجز ز اسرار نفوس آزاکہ حسد مادہ فاسد کردہ</p>
<p>د ز مال و متال گشتہ لیکا و س مالے ز مال کار دست افسوس</p>	<p>گیرم کہ زبے دوال فی احوال بکوس فروا خالے گفت چو باشد ز مال</p>
<p>یکے کتاب خدا و گرت حدیث رسول ولیک در نظر استخوان جسد فحول</p>	<p>دلیل شرع بود چار چیز سے گویند سوم قیاس و چہارم دفاقی مجتہدان</p>

قیاس ما و شما در مراتب احکام بی هیچ چیز نماند که فضل را می ست وجود هیت اجماع خود به شکل قیاس فاسد و اجماع به اثر آمد	خصوص نزد تصادف محبت مقبول کش قبول ندارد و بخیر ظلم و قبول با احتیاج نیز زد پیش اهل نقول بخیر و نفع نختین باشد اصل قبول
---	---

مسئله الفقیه

کتاب و سنت و اجماع و هم قیاس این چهار با احتیاج بهین قول قول با اثر است کیک گشت مقلد بر این چهار طریق توسر کشته بهالت زرای و از اجماع اگر بدیده انصاف نگرے و آنی با مردن نفعیقمان پنه سر تسلیم	بحکم شرع در اسلام هست اصل اصول و یکایک اثر افتاد قولت اسی مخذول بحضرت صدی شد عبادتش مقبول روا بود که ترا خوانده ام ظلم و قبول که رونق از فقهایان دین پاک سول سطیع باش زبان برکش برد و قبول
---	---

مسئله الفقیه

در سینه ز مهر رے و اسغ داریم هر قوم بر اے خود و لیلے دارد	در کوی حدیث ادسراغی داریم مانیز بدست خود چسراغی داریم
--	--

مسئله الفقیه

در کف ز ریحق راے ایاغی داریم نے خوف ز ظلمات نه بیم از رهنزن	روشن برو هے چراغی داریم صد شکر کز انیمه منراغی داریم
--	---

مسئله الفقیه

اول ره کوے طیبه پیدا کردم یک عسربجوی ستنش همچو نفس	پس نشه عشق را دو بالا کردم بیرون و درون چو جستجو را کردم
---	---

<p>مسئله الفقهیه</p> <p>اِخلاص بدل با همه پیداکردم کامروز من اندیشه فردا کردم</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>پیش نقما که از ادب جا کردم وقت است که فکر خود کند لاند هب</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>صبا سزای نیابد گذر درین گلشن بهار این چمن و خار زار برای زمین</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>هناء اهل حدیث است اقبال سنن کجاست صاحب تقلید گویند و بین</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>خبر نداری از اجماع و رای ای کو دُن حقیقت همه یک یک یی پرس از من</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>نه آگهی ز کتاب و نه واسق ز منن مخافت بگذار و خلوص کن حاصل</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>ما طلق بعل شود کتاب از من و تو پرسند ز سنت و کتاب از من و تو</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>فرد است که گیرند حساب از من و تو تقلید کسان سودند بخشد آبخا</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>افزون شده از حد و حساب از من و تو باقی همه سنت و کتاب از من و تو</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>اینجه سوال و این جواب از من و تو اجماع و قیاس اهل دین خاص از من</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>خود نیست برابرست با هستی تو نیهایت هیهای از تیندستی تو</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>صدیق حسن بلاست سرستی تو بے نقد علی کس نفروشد جنت</p>
<p>مسئله الفقهیه</p> <p>هشدار که میت است این هستی تو</p>	<p>مسئله الفقهیه</p> <p>دینا شده سرای بدیستی تو</p>

با خود بزرے ز نقد وینا ورے | افسوس افسوس بر نیدسته تو

سوال السقیم

هر چند گنه کنم بگاه و بے گاه | نوید ز رحمتش بناشم و اید
گر هست نجات عالمی از روی عدل | بخشیده شوم بفضل انشا و اید

سوال الفقیه

صد شکر بایل صدق بر دیم پناه | از پست و بلند راه گشتیم آگاه
تقلید به تحقیق رساند مرا | چون غیر مقلد شدم من گمراه

سوال السقیم

در جمله ملل افضل ملت بهتر | یعنی که طریقی اهل سنت بهتر
ز ان جمله عصای حدیث نبوی | در سنتیان با همه قلت بهتر

سوال الفقیه

از دولت تو ملک قناعت بهتر | وز مال و منال و جاه و حمت بهتر
صد مرتبه یک نان جوین قانع | از مالکده و زرخوان نعمت بهتر

الصفاء

راحت که ز زن بود و محن بهتر از زو | خلعت که ز زن رسد کفن بهتر از زو
آمر و که برود و لذت زن می نازد | و الله که صد مرتبه زن بهتر از زو

سوال السقیم

خوش آن زمان که اگر با صدای اشواقه | دلم کشد بطواف حریم بیت الله
روم بر مزم و اندوه مصیبت شویم | دلم بلوئه هر دو چین ببلوئه ماه
سحر خواب بر آیم با عالم شو قی | حریم پیش و حجر و بر و حرم تجاه

و گر خواب روم نور کعبه را ببینم
 حریم کعبه و انبوه خلق و سنگ درش
 چو از حوادث گیتی نجات حاصل نیست
 چه حضرتی که فروماندگان وادی عشق
 در آن حریم که صید حلال نتوان گشت
 نیارم آنحوطواف حرم بپاسازم
 در آن مقام که انوار ذات در نظرست
 هوای شهر رسول خدا دم پر بود
 کشان کشان بیز و ازویا میسند مرا
 حریم کعبه جواب نصیب هر قباب
 سفر کنیم بدان آرزو که نتوان گفت
 همیشه شیوه گزارم ز نصرت سنت
 مدام پیشه بود در دژ محمد ثبات مرا
 بجز کتاب خدا و بجز حدیث رسول
 بلائے را بے فیهما و ثرا بے منطقیان
 بجز خرابے و حیرانے و پریشانے
 امیر ملک بها در که تابع اثرست
 باین و آن نشوم مقتدی به بحر حے
 خدای را سخن عنبر زبده گوش کن
 تفسنست که با هر کس همین سازم

چراغ شام غریبان خویش خاطر خواه
 من و مراد دل پر آرزو نامه سیاه
 خوشست گر بجز رزم بحضرت الله
 امید گاه ندارند غیر آن درگاه
 مرا چگونه پسندد بدست فتنه تباه
 قدم ز دیده و آن خاک استن زنگاه
 روم بوجد و پسندازم از نشاط کلاه
 کجاست قاید تو منیق تا شود همراه
 سویمین که خوش مهرست طاب آه
 بابل در دآب و رسول اینگاه
 هجوم شوق بدل حسن فاخته همراه
 بسی بازی و کم پاری و نخت گاه
 خدا گواه و دل حق پسند من آگاه
 نبوده است مرا درد و کون پشت و پناه
 ز شا هر او حقیقت بر آور و گمراه
 نتیجه هیچ ندارد بنبرد و الا جاه
 بجز حدیث ندارد و وظیفه شام و پگاه
 ازین و آن مخم پیروی بهرامی تباه
 حدیث گوی میز قرآن شنو سخن کوتاه
 تو خواه دیش از خست یار یا اگر اه

قدم بجوی کسی میسرو د که لا غیره
هزار حیف نیامد ز دست من کاری
بقول حلق منم کا مکار و گرسینه
سعادتی که بدان فخر می توان کردن
مبین بظاہر من گرتا نظر سے ناظر
رؤم ببحر خدا و رسول و یارانش
بر پ کعبه که در عمر خویش معبودی
امید هست دم مرگ از لب نواب

و لم بسوی کسی می کشد که لیس سواه
گهر رحیل من را ز آمد عمر شد کوتاه
بنابر آیه افتاد وصل برافواه
نجات آخرت است و مراتب دلخواه
بجز ز باطن من گرتو آگه آگاه
شنیده ام که شود دوست دوست همراه
بجز خدا نه پذیرفته ام خدمت گواه
بر آید شهادت آن لا اله الا الله

در وقت صبح
در وقت عصر
در وقت شب
در وقت نماز
در وقت دعا

مثال الفقیه

خوشا دمی که مرا شوق دل شود همراه
بجای بدر قدام پس بود حدیث نبی
سزد که پای ز سرگردان دین وادی
بعید نیست که با جذب شوق و پای طلب
حرامیان ره دین ز بس بتاراج اند
ز صبح تا سحر شام و ز شام تا به سحر
ز جوش مستی لبیک و نغمه تسبیح
باب چشمه زمزم سفید می سازم
لبیک اسود رخسار زرد می مالم
کنم ز صدق و صفای در صفای ده
لب از خلوت لبیک کامیاب شود

ز هند رخت به بندم بسوی بیت الله
بجای توشه حامل کنم کلام الله
چو آفتاب شوم ره نور دیشام و بگاه
دوم بشوکت جولان برنگ پای نگاه
برگر حرم آیم دوان برای پناه
کنم طواف حرم که چو مهر و گاه چو ماه
بیگنم هوا از سر نشاط کلاه
چه غم که نامه من یکم شده است سیاه
بدان شا به که بر روی کمر با پرگاه
شود نصیب بنگد و شیم ز کوه گناه
زبان بکلام رسد از ادای حمد آله

چو فارغ از همه ارکان حج کعبه شوم
ساره زان بستم چو آستان برین
چو سجده گاه من آن خاک آستان گردد
دران مکان مقدس لب دنیا زد ادب
تو شاه ملک جهان می و میر کون و مکان
عقیق هم شده بیزنگ و لعل هم بقدر
برم چو مهر تو زیر زمین شکفت مدان
کشی چو محفل دست در بلند و شوکت خویش
بسوزد بهجر تو لب خشک و چشم تر دارم
غلام خویشم خوانم که افتخار منست
بدان من کرم و لطف تو که هست دراز
چو خوان نمیت عامت بود وسیع و فراخ
بجز لغت تو که مدح محیط بے پایان
ز هول روز قیامت چرخ طرارم
خدای را مدعی کن که شد سفینه بمن
حدیث تست اگر چه شکر فشان و بان
ز زهنمونی کرد و مکاید اخوان
ز شور فتنه لاد مذهب ان کج آهنگ
سوم راغ کجا و شمیم باغ کجا
چنانکه مردم دانا گریزد از جاهل

سود من کشم حکم زبیت الله
حریم آن حرم محترم ز نقش جباه
ز رشک جبهه من داغ می شود رخ ماه
زبان به نعت کشایم که یا نبی الله
ملایک آمده در موکب تو خیل و سپاه
حدیث لعل لبست یافتاده و افواه
گرم ز خاک و مدجای سبزه مهر گیاه
زند چو چرخ برین جبریل صد خرگاه
همین بس است بر اثبات دعویم دو گاه
حضیض مرتب دامن خطاب و الا جاه
چرا نه چنگ زخم نیت دست من کوتاه
چرا نه بهره برم از تقسیم این درگاه
چسان مدح سرادست و پازند بنشاه
خدا غفور و رحیم است و تو شفاعت خواه
ز تند باد مخالف بجنبه بدت باه
نگاه دار غسل از تلخی افواه
نگاه دار مرا تا نیستم اندر چاه
زبان من شده تلخی فشان ناله و آه
هوای نغمه کجا و کجا صفیر ز آه
سزد و صحبت این ناکسان مرا اگر آه

جاستے بفسون غول راہ دین بینم
بحکم نامق سرقان بمالم مکان
بعین لطف و عنایت کہ کیمیا اثرست
امید هست کہ سازد برگ شیرین کام

مر امان توبہ از طریقیہ گمراه
کیکہ گشت مطیعت فتہ اطاع شد
بحال عاجز مشتاق کن گاہی گاہ
بشہد شہد ان لا اله الا الله

قال النواب المغول في مدح الرسول المقبول

أحترت بين أماكن الفداء
هل لي مكان فيه اطلب راحتي
ما أفضلها فوق المواضع كلها
فتلبي يطير الى طيور مروجها
بأبي بلاقها التي فاقت على
ما لاخ في جوى السماء بوارق
كيف الوصول الى منازل طيبة
لو كان ادنى جذبة تنويّة
إني عشقت على اقامة طيبة
ليس البلوغ بأرضها في قدرتي
كيف الذي يرجو نزول برقعها
ان بات جسمي نازحاً عن أرضها
ولقد ثملت بنفحة أنسيّة
نفسى الفداء لربة قدسية
طوبى لها من حيث حل بسوحها
فانرت بمعراج البراقع ذاتها
وهنا بروية ربّه بلغ المكنى

دار الكرامة بقعة الزوراء
من دونهما في البر والداماء
الا تعرف مناخ في الارحاء
والى جوارى رايضها الغنائ
وادی المقدس مهبط الانبياء
الا واؤرى النار في احشاء
فيها لمفتقر حصول رجا
لوصلت شعثاً بأسرع الاناء
فتمنى افوز برجسته الدنيا
شئان بين الهند والذوراء
يتوى بها في الهبة ورواء
فالقلب فيها عمدة الوكلاء
من روضة محفوفة ببهاء
فيها نبي خاتما الانباء
نور تجلى فوق سبع سما
لله جذبة واهب الاكلاء
هذا العسرى اعظم النعماء

لم يلق في هذا الذهب كابة
 واتى برضوان وغفران لي
 ثبتت ثبوتيه وأدركنا
 أو في أمارات النبوة أنه
 لم يخلق الله القدر عدليه
 هو ركن بيت الله جل جلاله
 يكفيه في وصف المكانة أنه
 نور الهوى تجل رحمة
 نبراس نداء الانبياء ونورهم
 ماوى الذى اضناه هو معيشة
 اعل برحمة خصاصا فلا
 روى صدقة الخافقين منه
 تجل لاله العرش عز مكانه
 قد ابطل الملل السوابق ديبه
 ما ذا يقرب في مدحك ما دح
 انت الذى اثنى عليك الله في
 وقد كنت مشتاقا الى لقياه
 حتى لقيت جماله بين الكر
 ومثلت مبتهلا لدبه وراجيا
 نظر الكريم الى الفقير عطوفة
 وحباً المؤمل له هنا مكانة
 فجعلت اجمع رحمة من نظره
 ووجدت تعبير هذا كاملا
 وجلست في كمد عريض من نوى
 يا ليتنى الفيت يوماً بلمنة

ولعاد في ان مع الشراء
 عشاق حشرت أهيل ولاه
 وقد كان في اسر النوى والمكة
 اعنى المصافع نخبة العرباء
 في عزرة وفضيلة وضياء
 وعماد هذى القبة الخضراء
 سبب الخليل الثرى وسماء
 حتى انا رحنادس العتراء
 هادى حداة الليلة الظلماء
 القاه صروف الدهر في الباساء
 واوداه عزاً على الاغناء
 فيها سخاؤ ديمة هطلاه
 متنزعة عن وصمة الاكفاء
 ان الضياء لم يطل الظلماء
 عجز المادح عن بيان شفاء
 سفر كريم كاشف الاشياء
 متقيداً بسلاسل الاهواء
 وظفرت بالنيراس في الظلماء
 نيل العناية عمدة السراء
 نظراً العطوفة شبيه الكرماء
 شنتان في التعداد والاحصاء
 وطفقت اقطعت ورحمة النعماء
 نيل المني من طابة وجرأه
 متضرماً بلوايح الوعشاء
 وراحت نحو الحضرة العليا

أخرجت عن دارى سريعا راجلا
 ليس العجب ان ظفرت بروية
 فالصبي احيا نأيقظ عيونك
 والشوق للمشتاق هادٍ موصول
 والعشق للعشاق أس حادق
 لا غرو ان الفيت زوركة كفينا
 يا سيدى يا عروقى ووسيلتى
 يا مقصدى يا عروقى ووسيلتى
 قد جئت سوحت ضارعا متضرعا
 شققت جاهك خائفا متوقبا
 انت المغيث برحمة وكرامة
 ارحم فقيرا جاء بابك راجيا
 احسن الى عبد يحبك لا تد
 كن انت للمخزون جارا جنة
 أنفج مراهمى يا كريم كراشم
 اخشى مدافع معشر متجانف
 مالى وراءك مستغاث فاجمن
 لا ينبغي ردا العفات تغافلا
 نهر الذى هو سائل متروك
 يا ايها الشمس الرفيع مكانه
 المعلى عناية وعطوفه
 ولك الشفاعة والمكانة فى غد
 ورجاء عبدك من جنابك سيدى
 وعظيما رجوى ان تكون وسيلتى
 وسواك مالى فى القيا متشاوفا

لو كان شئ في يدى الصفر
 بعد التماذى وانقطاع رجائى
 نيل المنى من غادة الدهناء
 نحو الرجا بسيلة الالهواء
 شافى لمراض من الادواء
 حرق على الالباء للابناء
 يا عذتى فى شدة ورخاء
 وذريعتى يا مرصدى مولى لائق
 متاوها بمتنفس الضعاء
 مالى وراءك صارف الصراء
 فى غمة وغو اسئل وبلاء
 انت القمين بمحرمة الفقراء
 اوى اليك مخافة الاعداء
 من هذه البلوى وذى اللواء
 انت القدير على نفاذ رجائى
 همؤا بقتلى وانقطاع بقتائى
 يا رحمة للعالمين بكاء
 شأن الكرام رعاية الغرباء
 آتى بجوز لنخبة العظماء
 ضاءت بنورك ساحة الترباء
 وأزرح نادس مهجتي السوداء
 ولأنت أكرم معشر الشفاء
 نيل الشفاعة نريدة الألاء
 فى عفون لائق بيوم جزاء
 انت المحلل لى من البساء

لا زال مدحك باقيا بين الورى أهدى إليك الهنا متواترا والى معاشر صحبك العالمين ما اهتزت الارواح من نفس الصبا	من عبدك المصروف في الاطراء دُرر الصلوة الزهرة القراء الآل الكرام السادة الكبراء وتنفس الاصباح بالاضواء
---	---

قال آزاد البجرامى فى نعت النبى لتهايمى

لمحت إن بعينها الكحل ولقد فملت بلحظة سمحت بها وعلمت أراء العليل صحبة أسرت قلوب العاشقين فطوت ما للعواذل هل الحيق قطيع سروحي لها ولع بذات ملاحه ضاعت عند اشرها بنو رجيتها والنعر في فمها وميض كامن أو أفرح أن يستقى من ريعتها سكساء خلفت الظباء وكيف لا ولقد استنزلت فحسبتها قالت تبشروا ان اردت تعانقا بات الفؤاد بصدغها متجرعا فأثيث بالقلب السليم مناديا برهان رب العالمين حبيب هو نيز اسن الكواكب ساطع من معشر الانسان الا انه شمس تجلت غير ان مسيرها يوم القتال من السيوف ظلاله	فمرضت طول العمر بالسوداء من نرجس ريسان بالقهقهراء لما رايت من العليل شفاى أجسادها بعينها النجلاء عن بانه هي اعرق بحشائ سروحي وريحاني تحش مروا فيهن حشن السيلة القراء يبدوا اذا ابتسمت على الحضر اوجوه في الحقة الحمر ان السابق سنة الاكفاء ماء الحية يسيل في الظلماء انت الهيب فتنطفى بالماء من سحر تلك الحية السوداء غوث الورى في شدة ورخاء في الامة الاممية العرباء ملا الاهلة كلها بسناء انسان عين المحبد والعلواء فوق الطرائق ليلة الاسراء ويقى في العرصات تحت لواء
---	---

هو سابقٌ وظهورٌ مستأخرٌ
 هو خيرٌ من وطى التراب وخيرٌ من
 غيثٍ أغاث الناس وأبل كفته
 طوقٌ تظلل بالغماء وكفه
 نطقُ المسيح بمهداة وبكفه
 عرس النخيل فآثرت من علمها
 رجعت ذكاء إلى القفاء بامرة
 بوجسٍ ددعت العجينة في الرزي
 قد كنت مشتاقاً إلى غنباته
 هاج البكاء إلى منازل رحمة
 ما لاح من نحو الأبارق بارق
 وجلست في كمد على بعد المدي
 لو كنت أخيراً جيت وعشيري
 فخرجت عنهم خائفاً مترقباً
 لولا إعانة جذبة نبوتية
 شمرت ذيل والمطية أرجلى
 ومشيت من غير المطية برهة
 حتى لقيت من المهين نعمة
 وبلغت خيراً الأرض أرض تهامة
 بالبيت طفت وجئت زعم الصفا
 ولقد رحلت إلى المدينة عابلاً
 لو في تغير في مواظبة الشرى
 لما استزاد من العقيق نعطش
 فلمت اعتاب النبوة خاضعاً
 روحى الفداء لروضة قدسية

كنتيجة الأشكال للعلماء
 صعد السماء وخير الشرفاء
 وبروته لمعت على الأعداء
 أو إلى غزالة الصحراء
 ضم الحصى سجن كالأحياء
 بعثاق مملوك من الصالحاء
 واشتق صدر البدر بالأيام
 اذن الهدى للصخرة الصماء
 متضماً بلوايح الضعفاء
 مسقية بالديمة الهطلاء
 الأواذك النار في احتشائي
 شتان بين الهند والزوراء
 لتراحموا بين وبين رجائي
 شوقى أمانى والأناس ورأي
 أصبحت في يدهم من الأسراء
 أرج النسيم معى من الرفقاء
 مع أن جسمي ضامر الأعضاء
 موفورة في البر والدماء
 قرحاً بروية لعلع وجراء
 واتيت كل مواطن الألاء
 والشوق للهجو عند قرب لقاء
 حتى رأيت معالي الصفراء
 حاولت محراباً في الإرواء
 وشملت عروق رياضها الخضراء
 مملوءة بلبانة وصفاء

بلغ المشارق والمغرب ضوؤها
 ما احسن القبر الذي في حجره
 طوبى لطيبة حيث ضمت رجاها
 ولها شبايبك يا حسن صنعة
 هي في جواربها مناذر رحمة
 يا مسجد ارحب المكان صلاته
 خير المساجد والمقابر بحضرة
 اعظم منبره الذي هو فوق تر
 ما شان كرسى اعدت تحته
 بكاتب القناديل اللطاف وسقفة
 لا بل قلوب مضمرة فيها اللظى
 فوقفت بين يديه وقفه خائف
 نظرا لحبيب الى الغريب عناية
 اصبحني بين جماله وكماله
 يا سيد يا عروفي ووسيلتي
 قد جئت بايك خاشعا متضرعا
 ولك الوسيلة والفضيلة في عدي
 ارجو وامر من جنابك سيدي
 كن انت في يوم تلوذ بك الوري
 احسن الى ضيف ببايك واقف
 يا عير اعزة عن ثنائك قاصر
 ما ذا يقرب في ثنائك واصف
 املت في هذا المرام مؤرخا
 صلى عليه وآله رب الوري
 ما اهتزت الاغصان من نفس الصبا

تدنو اليها الشمس كما تحرياء
 خير البرية سيد البطحاء
 جسمك فوق سبع سماء
 صادت قلوبك من اهيل ولاء
 او احداقت بنواظر الغرافاء
 الف الصلوة لعشرا الحنفاء
 خيرا لخالق اسوق الكملاء
 عزة جنة حقافا بنير مرء
 الجنة الفردوس للسماء
 مثل السماء وشبهها الغراء
 علقت هتاء سلاسل الالهواء
 نقدت الندامة في يدي الصغراء
 نظر العناية شيمة الكبراء
 متلاشي كالظل في الاضواء
 يا عذني يا مقصدي مولائي
 مالي وراءك كاشفت الضراء
 ولا انت اقدم معشر الشفعاء
 شيئا تناول جملة النعماء
 يا رحمة للعالمين جزاء
 شان الكرام ضيافة الغرباء
 وجبينها متتابع الرخصاء
 اشني عليك الله حق ثناء
 انا ثررت احدا اكرم الكرماء
 وعلى معاشر صحبه الرحماء
 وتغنيت الورقاء في الغلباء

قصیده غزافضل بلده مولد نبوی و مدح علامه لکنوی قدح منکرین عجز

این خیالی می نماید یا نمایان هست خواب
 جبهه سایان اشک ریزان بادل پرترس بیم
 این نم بنهاد سر بر سنگ ایوان حرم
 جتذاسنگی که در وی کیمیا آبروست
 بسکه می بیزد تجلی هر طاف بام و درش
 وحش و طیر اندر حریش فارغ از بیم و گزند
 آسمان در صحن بارش چار طاقی بیش نیست
 اهل بدعت از حریش دور چون ظلمت نور
 شیعیان را از نیب دار و گیرش دل بدرد
 آمد از هندوستان مردی ضلالت پشیه
 نام او اندر دیار هند در هر مرد و بوم
 شد خبر در مکه در هر کوچه کز بوم هند
 کرده ترک اتباع اهل رسا و جهاد
 راه حق جوید ز شوکانی و پور تیمیه
 ای عجب رفته برون از زمره آزادگان
 هر که در چشم دل او خارشوکانی خلید
 حاکم مکه خدیو داد بخش دین پناه
 کرده در دیویش حاضر گفت آن دیوانه را

کاین نم بر بام رفت بعد چندین خطراب
 آدم اینک باسید دعا سستجواب
 یا مرپا سب طلب آمد بگنج بی حساب
 جبهه فرسایشش بود شاه و گداز شتاب
 می شود وقت تماشا خیره چشم آفتاب
 انس و جان در سایه او این زنج و خدایاب
 کز شعاع مهر تابان باشدش کمتر طناب
 اهل کفر از ساحش در بیم چون دیوانه تاب
 نجدیان را از لیب احتسابش دل کباب
 آنکه رازش شد عیان از نسخه کشف الحجاب
 آل او مانند آل شیخ نجدی بی حساب
 آمده است از بهر حج کعبه صعلوکی عجاب
 میروند هر هو چون خانه گم کرده غراب
 قول ایشان را بگوید از فصل الخطاب
 شد غلام پور تیمیه بر سب ناصواب
 کی تواند کردن اوفیص بصیرت الکتاب
 کز نیش زهره شیر فلک گردیده آب
 کی گردد برده بر بستی از خانیص و کلاب

از چهره بر گشته از راهی که رفتند اهل دین
 از خطایش لرز لرزان شد چو بید از تنه باد
 عاقبت گفتا که کردم توبه از کردار خویش
 توبهها کردم ز کردار و ز گفتار یک دشت
 تا به نمان شدم در قول و فعل و عقاد
 آنچه گفتا پیش مردم کرد در تحریر جبع
 قهرمان شمع چون دید آنهمه گفتار او
 گشت از کبر برون زین حیل مردی پرفزون
 بر خلاف مذہب خود گشت عامل از فرب
 هر که از شریع رسول اللہ رو بر تافته
 اغرض بشافت در رجبت ز طنبه سوی ہند
 بسکہ می رسید از افشای راز خفت خویش
 لاجرم دیگر بسوے کعبہ حق رخ محو
 شد خبر در ہند کا مدح جیسے ہندی نژاد
 ترک باطل کردہ حق بگرفتہ و بی اشتباہ
 زین سخن از پیروانش شور و غوغا شد بلند
 شیخ مار از بگ مذہب گشت راسخ تر ز پیش
 اگر کہ رفت و باز آمد ہمان میدان کہ بود
 اگر کنند انکار این معنی گو تا آورد
 در بود و غدر تہید سے من اینک ضامنم

حسرت را بنمودہ ز آہ ششم حجاب
 در جویش از تحیر شد چو خزانہ در خطاب
 زانکہ دارد از کرم حق توبہ ر مفتوح باب
 مومنان ہستند را در اختلاف و مضطراب
 کردم از ہرزہ درائی بادل صاف جنتاب
 تا بہ پیش منکران گفتن توان اینک کتاب
 گفت زو اکنون بعد ز توبہ ہستی از عذاب
 سوی طنبہ تا نماند خویش از اہل صواب
 در نہ اہل شربش زین سیر و از نہ جنتاب
 کی گذارد قوتش کان شاہ را و جنتاب
 شکل غول از اسم عظم صورت دیو از شہاب
 دشت روی خویش از اہل فرست در حجاب
 شد بیوم ہند با صد مضطراب و بیج و تاب
 شستہ چرک عتقاد زشت را از تہمت آب
 اینست فائز من شد جاہ و تم آتاب
 کا نچہ می گویند مردم جملہ زورست و کذاب
 یا وہ شستندش آب بل ہفتاد آب ناب
 شیخ مایکان و کیرنگست در آوب و ذاب
 بار دیگر سوی کہ روی بشیرم و حجاب
 صحن اورا تا بدہلی در ذاب و در ایاب

چون رود و پرده آن از کیه و اندیش به
 اغرض این قوم رسد مایه بود جود و رخ
 در میان هند مشهور اند زین مسرت و کس
 آن یکی حالش شنیدی دیگر را گوش کن
 بود در قنوج مرده فاضله پرمایه
 راه سنت رفته حق نبوده راه حبش
 گلرخه سپاره آورده در بند کج
 لیک اهل چوره می گویند کان زینا جبین
 زان زن منکره طفله بوالعجب آمد پدید
 تربیت گرفت روزی چند در آغوش مهر
 از تهیدستی دلش صد چاک همچون پیرن
 از کج بانو دریا کفی صاحب دلی
 شد بگردن از جهان را هیکه آمد بر زمین
 دولت دنیا چو ادش دست رخ از حق فیت
 مک و هندوستان را گفت گاهی ارجب
 گفت نعمان را که هرگز نیست اهل اجتهاد
 گاه گفتا خویش را اما حامی و نیم بس
 محفل سیلا و احمد کان ز طاعات حق است
 نابان خویش را بگذاشت در هر کشوی
 خواست تا گرد و بلبلک بن امام باشکوه

اهل هند و روم و شام و مصر و طخ و فاریاب
 رستی رخ یافت ایشان چنین طاریت و کلاب
 کز بی این قوم مرجع ذات شانست و آب
 تا ز دایره دل صاف تو زنگ اریاب
 در نب می داشت با آن سبب انتساب
 یافت از پروردگار خوشی من و ثواب
 نفس را امین نمودار فتنه عین شباب
 و نسب می داشت تنکیر می بوجه اغتراب
 هر که دیدی روی او گفت اندیشه عجب
 بهر نیامی نه هر روز میبوش طلاب
 بهر مردای بهر سورت مانند غراب
 پای او ناگه گنج آمد درین یر خراب
 تاسیان اهل دنیا گشت نوبش خطاب
 کرد از دین حنفی هست از زو جنتاب
 نجد را گفتا که هست او را طاعات و ثواب
 پورتمیه از و فصل بود بی اریاب
 وزره تحقیق برگزیده جمله شیخ و شاب
 کرد از وی منع این بهیوده بی شرم و حجاب
 ساجاه گمراهی انداخت خلق بی حساب
 پس شود سلطان این خطبه برای ماصواب

مجلس
 خواجه نصیر الدین
 عارف
 در
 منتخب

بسکه بخناوه زبان طعنه بر اهل کمال
 دیگر از احوال او کان جمله فسق است و فجور
 عاقبت بگماشته بر فیه عزیزه و مقام
 حاجه بیت الهی بادل صاف عقدا
 اگر شمع علم روشن همچو آب است کرام
 بنده حلقه بگوشش صد چو پویر تیسیم
 قاضی شوکان پیش آن گل باغ حدیث
 جمله زلات آن کر جسم و حساب و پیش
 تا همه دانستند کان نواب قصر گرست
 بعد از ان غضبان زریذنی خدا بروی گشت
 جرم او ثابت شده حکام پارلنت را
 در دمی از خدمت سرکارش معذول گشت
 آن امیرالملکیش شد همچو چون حرف غلط
 بهر دنیا و دنی دین داد و حقیقت آنهم نماند
 این همه بود انتقام از بت و تم و لعن و طعن
 چون خدا خواهد که پرده کس در در و جهان
 منت ایزد که از حق کرد باطل را جدا
 در ظهور آمد همیدون انچه بود اندر طبلون

کرد پُر از یاوه و بهیوده گوئی کتاب
 بر زبان خویش ناوردیم ز بیم عقاب
 فاضله فطنت آب عالمی حکمت یاب
 وقت اسرار سنت حافظ فضل الخطاب
 یافته عنبر و معالی در مثال جد و باب
 رفته فرق فقر خدایش از ان موسی حجاب
 همچو آن خار یکدختک است نزار و رنگ آب
 اندکی را کرد املاد در میان شیخ و شاب
 نیستش از علم بهره فی زنت نزار کتاب
 تا جلالتش شد خیال و گشت آب و سراب
 حکم گورمنت آمد رفت تمنا و خطاب
 عهده نوابش سلوب شد با صد عتاب
 قصر و الا جا پیش شکست چون جبر حجاب
 نفت این نیامی دن کان بود چون نقشی بر آب
 بر مطیعان امام عظیم عالی جناب
 منیش اندر طعنه پاکان بر دبا عیب عاب
 نور حق را پر تو افکن کرد همچون آفتاب
 مشکشف گردید اکنون انچه بود اندر حجاب

اَدْبَدَتْ دُنْيَاهُمْ بِالْاَسْوَدِ فِي دِينِ الْهُدَا
 لَيْسَ فِي عَقَبَاهُمْ حَظٌّ مِنْ اَعْمَالِ النَّوَابِ

پس ازین قصیده غزالی شکر تحریر تو بنامه که آشتی از حق حکم حضرت و تلوای مجاز و رطبه سیر سلطانی
واقع که مظهره و بیخست لایحه بی بی ابطاع یافته در تمام کتاب عالم رسیده بر هر که و هر شکفت گردیده
و اما انتقام منتقم حقیقه نسبت مغزولی نواب سلوب الخطاب همین بود که خصوصاً درین بیان و در
رتو تعلیل و تقلیدین هر دو نمود و عموماً در هر کتاب خود همسرین بهجاریجا جاده نارد و ایام و چنانچه در صفحه
۳۵ و ۳۶ ترجمان و با بی طبعه و طبع میفید عام اگره داد و مذمت فقها داد و تهمت فتنه و فساد و ابطال تقلید
نهاد و هویدای ظاهر بود که سرچشمه سار کجوسه جیلون اور مرکز کا اور کان کام فریبون اور غابا زونکی علم را
یعنی نصیری آورده حال ان سب خرابیون کا بول چال فقها و تقلیدین کی بر اور ساری خرابی الی الی همین
اون ملاونکی هر دو دام تقلیدین گرفتار همین اور بدعت و شرک نشین سرشار غرض که اگر غور سے
دیکھو اور خوب خیال کرو تو سارے عالم کا فساد اور تمام خرابیون کی بنیاد یہی گروہ ہو چلی ہے اگر کوشی ہوگا
مقلد کتابی اور جن لوگوں عذرین شروفا و کیا اور حکام انگاشیہ سے بر سر غا و ہوئے سب کے
سب مقلدان زہب خفی تھے انہی کلامتہ لفظہ و حال آنکہ قالمش خود ازین کذب فری کہہ ہند و
و شتم ناپسندیدہ ہو گیا یہ کریمہ و اکرم عذاب الیم کا گواہ کذب و حدیث شریف البصدق مخفی
و اکذب یہ لک و لیس المؤمنین بالظلم و لا بالظلم ان ساری جزا دیدہ و بجزای سزار سیدنی
از عمدہ نوای ریاست دفعہ مغزول گردیدہ قاعبر دایا اولی الابصار و ہذا جزا اطمین و الطعن
فی حق الایثار الیکار و متعلیہ نیم من الفقہار الاخیار و العلما و الابرار و عجب ترا کہ بر علای کا ملین کہ
شعر کوئی و دن مرتبہ ایشانست بر طبق طعن ایراد نماید کہ بدون شعر کوئی کمال علمی حاصل نہاید حال
خود و فن اشاد و انشا کمالی ندارد بلکہ اشعار دیگر از ابا مذک تحریف در کلام خود و در آرد غاسل ازینیکہ
اشاعت مال مسوقہ نبل بنامی بروی خود کشیدنت و اذاعت متاع ذریدہ بساط ریوالتی خویش فرجین

بانتقال سخن را سبگر انسانی	کہ چون ثبوت شود و زو سان چل مانے
اگر کمال سخن مفت بر کسی سے بود	دماغ سوخت چرا النوری و خاقانے

چنانچہ ششہ نمونہ از خرواری و اندکی از بسیاری بجا که نشان اشعار مسوقہ و مسروق عنہا درین حد
بشت نامیم دہرہ اندر وی حقیقتش بر کشایم کہ دیگر اشعارش ہمسرین دستور باشد و آرا احتمال تو بر عمل و

هذا الجدول كاشف للحجج عن سرقات النواب في هذا الكتاب

صفحة	اشعار مسروقة مؤلفه نواب	اشعار مسروقة عنها مؤلفه آزاد	صفحة
۴۲	نظراً الكريمة الى الفقيه عطفية نظراً العطفية بشيمة الكرماء	نظراً الحبيب الى الغريب عناية نظراً العناية شيمة الكبراء	۶
۳	يا سيدي يا عروقي ووسيلتي يا عدائي في شدة ورخاء	يا سيدي يا عروقي ووسيلتي يا عدائي يا مقصدي مولائي	"
"	قد جئت سوحك ضارعا متضرعا مالي وراءك صارف الضراء	قد جئت بابك خاشعا متضرعا مالي وراءك كاشف الضراء	"
"	أحسن الى عبدك بمحبك لا تذا شان الكرام رعاية الغرياء	أحسن الى ضيفك ببابك وقف شان الكرم ضيافة الغرياء	"
"	ولك الشفاعت والمكانة في غدا ولا أنت أكرم معشر الشفعاء	ولك الوسيلة والفضيلة في غدا ولا أنت أقدّم معشر الشفعاء	"
"	ما اهتزت الا وامن نفس الصبا وتنفس الا صبا سر باله ضواء	ما اهتزت الا عصا من نفس الصبا وتنعت الورقاء في القلباء	"

اشعار مسروقة فارسية مؤلفه نواب اشعار مندرجه كليات صهباني مطبوعه مطبع نظامي

۴	كن آشنای لب و ده حرف کتاب	كن آشنای لب و ده حرف کتاب	۲۳۸
"	ببریز حرف شکوه آراسه روم	ببریز حرف شکوه دیدار میروم	"
"	بی پرده هست شاه پندت مین چین نتوان ستاندنت آتش گلاب را	بی پرده هست روی تو اموزد و چین نتوان گرفت منت آتش گلاب را	۲۳۹
۹	رای می نازد و از فقه سنن آگه نیست نامه جمل بود بجهت فرزانه ما	عقل نمازد و از سر یقین آگه نیست نسخه جمل بود بجهت فرزانه ما	۲۳۶
۲۱	نه انصافست صد طر خوش کیدل غمین	نه انصافست صد دل خرم و کیدل خیرین	۲۵۹

۹	ماویگانگی از طرز زبان آرا آشنائی که بود سنت جانانه ما	ماویگانگی از طرز جهان صبا آشنائی که بود معنی بگانه ما	۲۳۶
۱۰	مرجاسی تسک جذا آنار دوست همسخت سلیمان گشت آخر خاک ما	مرجاسی بخشش خوش ای دوست گشته آخر همسخت سلیمان خاک ما	۲۴۰
"	بسکه ما از بهر سنت ترک آرا کرده ایم شاخ مرجان ست قربان سواک ما	بسکه ما در عین سستی ترک تقوی کرده ایم شاخ الگوست قربان سوساک ما	"
۹۰	تورای گیری و غیر از هو انی دانی تفاوت از بت خود تا خدا نانی دانی	توخت گیری و غیر از جفا چه میدانی تفاوت از بت ما تا خدا چه میدانی	۲۴۴
"	دلت چونک اثر از سنن میگیرد تو قد طبع رسول آشنائی دانی	دلت چونک ندارد اثر از زری لطیف تو قدر ناله درد آشنای پیلانی	"
تقریظ و تاریخ منتهی فکر شاعر بلبل جناب سید محمد کاظم حبیب کنتوری عم فیضه المعنوی و			
<p>سزاوار شایش ایزد مهربان بخشایند و در خور نیایش ستوده پیغامبر که چرخ ره نهای او چار دانگ جهان را روشن ساخته و خداوندان دانش و کیاست را به پیروی خویش نواخته پس از آن گزیده خود و روان و بهین هنر پروران که به نیروی بازوی دانائی گیش پیش رودانرا از همه گزیده و بر همه پسندیده داشته اند و بزرگی آیین شان را یگانگی پرستان سپنج سرا یگان یگان انگاشته و ذره آنها دانشور فرزانه مهر پرور یگانگی پناه یزدان پرستی شاه بیت کهن نامه هستی شناس در بای تحقیق و تفحص وکیل احمد نام عاجز تخلص درین روز نامه نامی به دیوان خفی پیش نامه سیاه غریب با دیه خود را ای کاظم بن جعفر حبیب سرا یگانگی کیل فرمودند و دیدم وطنی در شگفتگی کارش اندیشیدم من و ایزد انگاره است دلکش که بیندگان را دل از پهلوی جهان و خون در گری معنی جو شمس آرد اگر راست پرسی ملای تقوی که به شوی پسندی بگیم جهان جهان کا بیابی را سفید ریش می باشد چه نیروی آن وارد که هم آورد و شود که آورد و او را با آمدن این ارزش جوی نبوده است گرفتم که او بخواند کاری کنیش نهاده خویش یا به پیروی</p>			

پیر گشایب مش به اسفندیار روین تن مانست خامه پاشخ نگار این رستم ناورد گاه تعلید
از هر ریشه بیشه دارد که دران صد هزار چوب گز پیداست تن کیم که به سپاس
چنین جهان پهلوانی پای فرود سی بهر سانم لهذا بس است اگر قطعه در تاریخ سال نظمش خوانم

ادبی کامل والا ترا دس	که در تحقیق مش در انتخاب است
پهری در جهان فضل و دانش	به چرخ علم و آتش آفتاب است
وکیل احمد محمود مدوح	خلایق از وجودش مضیاب است
رقم زد پاشخ دیوان نواب	نوگویی بهر دیر شهاب است
جیب آمد زهی مصرع سالش	خی اقبوی جواب بصبوب است

تقریظ و تاریخ شاعر عیال خباب میر محمد عسکری عدیل التوری ام باخیر المعنوی و الصوری

فاضل جلیل عالم به بدیل تحریر عدیم انظیر تمدوح بزاد پیر تقبول بارگاه صد مولانا وکیل احمد
بمال تفقد الطاب خویش دیوان حقی را برین فرستادند آذران دیدم که جوابات
فقیه با اقوال سفیه دست دگر بیان است الحق علامه کرم کمال تحقیق وجود طبع و لطافت
معنی و لفظ که بظرافت شایسته لفظ و معنی است داد کلام داده اند و سخنان نغز باد که ساطعه
و اوجه بقطعه بر کرسی نشاندن یچمدان را بسلطه استعداد آن همه دان بی همتا به صورتگری این
ناظوره در یاد عورت تسطیر فضیله می سازد و با نظم و نسق چنین مطالب دقیق و واقعی خاصه با نثر
نکات شاعری ثانی دقیق و فردوسی میگویی اندیس اوان رو که کند خیال بر کنده مدارج آن نکته
بهمال به قصر و کوهی گرا بسته لاجرم اظهار عجز به پیش کردن قطعه تاریخ سال مناسب دیدم

بعد حمد و شکر و احسان احمد	باد بر احمد سلام و هم صلات	عامل کامل وکیل احمد که است
مجمع اوصاف اصناف صفات	کالعدم فرمود بلبیس سفینه	از رباطات داد خلقه رانجات
بهر هر قولش جواب معتبر	نظم کرد از فضل بکائنات	غرق اعدا را نموده رودیل
اهل دین را چشمه آب حیات	از بک لاند پیمان رخ اوجاج	وز بک تقلید یان بک فزات

گفت اَجْرُ الْبَقِیَّتِ الصَّلَاحُ

سالش از باقی چو پرسیدم عدیل

تقریظ و پذیر و تحریر بی نظیر نوکر قلم جادو و رقم مولوی ابوالشرف سید
حیدر آبادی المتخلص بشیعه عم فیضه الصوری و المعنوی

حمده علی که آن سر را و ضلع قلبی از لوحه خیالات دریافته و شناسی مدبری که رقیق و فنی عالم تکوین ابقا و
تقدیر حکم ساخته زبانی بستان اشراف از لعله یزی طور معرقش سر بر نیویابی و بآلغ کلامان مدرسه الهام از حیر
خیال نکته و حدش گشت فروش دانی کلیمی که در ذات معانی خویش تمثال اعجاز را کشید و بصیری که از کمال انش
صویر احوال خلق و آدمیه تقدیر جلالتش و حدش آئینه ایست که نقوش کثرت در و درخسیده است و بحر فین دیت
که امواج علائق در آن جوشیده ذره نیست که نور آفتاب کمالش در و تابانی ندارد و جوهری بی که صفای جهانیش
بر و آبی زینا و گلزارش و آئینه زار است که در هر گوش صورت تجلی نمایان است و گلستان وجودش خوشید زار است
که در هر گلش عکس نور قاضیان و درخشان و آلاکامان شهرستان تحقیق حیرت مایگان جلوه گاه جلالش و قشایشان
کشورستان معرفت آئینه داران بارگاه جلالتش قانون ملک حیرتش بیان صمیمه تقدیر و توقع فرو بوم ملکوتش
ترجمان صفحه تدبیر آرایش بهارستان ظهورش صورت گلشن ایجاد و قلمون پیرایه سنبستان آهوش و قوت باطن اختران که ناگون

وے لعلہ مهر و ماہ تقدیس	اے شاہ جلوه گاہ تقدیس
یختا شہ کائنات تجسیر	کاسے ذات تو جگہ ساز تجوید
ایوان جمال بارگاہت	استلیم جلال کارگاہت
تمثال گر نقوش بیرنگ	آئینہ طرہ عصمت و فزنگ
صحرائی عدم ز تو شہ رخیز	گلزار وجود از تو گل ریز
بیرنگ گن شمال تنزیه	نیزنگ گراس تشبیه
تنویر دہ چسراغ بینش	آئینہ طراز آفرینش
خندان ز رخسار تجلی طور	از نت بہار گلشن نور

تا ملک تو بخت نقش ایجا	در دین بود نگار آبا د
نیز نگ وجود باغ نورست	آئینه دل گل ظهورست

و صلوة بر رسولی که از مطلع بشادتش خورشید هایت درخشیده و از اعجاز اشعارش انوار تجلیاتش
سرکشیده تنوخی کلامش مصطفی آئینه روشن نهادن و تیزی بیانش بصیرت افزای طبع کور سوادان
آئینه داری ایوان عدالتش شایسته شاهای کشور جلالت و صلاح و نوری نغمه شریفش باعث گمراهی مضلالت
آرامی پرنورش چندان درخشیده که گریبانش مطلع خورشید تقدیر گردد و فکر با نقش آن قدر زده رسیده
که دست رسایش پندیده اراده ادلی ز سر تا بر صفه تقدیر نقش ایجا دوش کشیده اند چه جلوها که در
آئینه وجودش ندیده اند نوریکه از آفتاب زلی درخشیده و سیاهی پر نور این ماه آئینه اش گردیده مشنوی

عاشقش آفتاب برج جمال	پیکرش بافتاب اوج کمال
نگمش سرمه ریز دیده نور	نغمه اش مشک بیز طره حور
لوح تقدیر نقش آئینش	راز لا هوت نسخه دینش
معنی او نگار حق یقین	ملت او اساس کعبه دین
منزل نور باغ وستانش	باغ وحدت فضای ایوانش
بزم امکان بر شمع او پرنور	قصر لا هوت ازو تجلی طور
شرح ایمان ازوست دریا جوش	باغ عرفان ازو تجلی پوش
شوخی ذهن او صفا خیران	صافی طبع او جلا بیزان
بلغ هستی ازوست نهرین خیر	جوهر جان ازو تجلی ریز
دست بر او روزگار آفرینی	نسخه او فنیوض یزدانی

اما بعد هر سخن را تابی و در کلام را آسب آئین طراز جمله نکته دانی و حلی بندش با هر معانی
گوهرش دریای نزاکت چمن پیرای گلزار لطافت جامع علوم بی عدد مولوی حکیم وکیل احمد

نائب صوبه دار و ناظم صدر عدالت صوبه مشرقی حیدرآباد و کن صانہ اللہ تعالیٰ عن الشرحین
کہ عاجز تخلص می فرماید و از اعجاز بیانیها گوی سبقت از همه در ربایند مشنوی

باغ حسن در از دشت نو بهار	بر سریش چمن گل نثار
صفحه ارم زار ز تحسیر یار	حرف چمن باز ز نقش بر یار
معنی او جوهر آت عفتل	نقش دلاویز طلسمات عفتل
مجر حشر و از دل او موج خیز	گلشن منکر از بخشش عطر بیز
شوخی ریش طیش آفتاب	صافی معنیش رخ ماه تاب
صفحه او مایه گل پرور	معنی او خنده ناز پر
فکرت او مایه آرام دهر	صبح طرازان ز رخ شام دهر
لطف طبعیش گلستان ناز	قمر مزاجیش بجان برق باز
جرات او شیر نیستان جنگ	همت او تیغ زن جسم سنگ
بخشش او موجب طوفان لم	ریوشش او جوشش سحاب کرم

معنی پروری که تا زبان بر زنگین بیانی کشاده چمن بزرگ لاله در آتش غم افتاده معنی که از گریبان
الفاظش درخشیده یوسفی ست که از حلقه کجاه سر کشیده آن قدر ترکیب بیانش پهلوی پهلوی بسته
که سنگینی بار رشک که بلاغت شکسته سنگین بیانی عبارتش متانت ده بنیاد بلاغت و صفای
الفاظش نور بر صحنه فصاحت رنگین ادائی ز کتشت شاد است که در هر عشو شمشیر برگردان
او افغان می نهد و صبح طرازی عبارتش مشرقیت که در هر ساعت آفتاب معنی می درخشد
بر آنکه در گنجینه ازل نهان بود گنج سینه او اندوخته و آنکه در کجتهای نسجه شعور خفی بود ذهن
باریک بنیش آموخته معنی او اگر حادث نبود دیوان ازل خواندنی و شاد عبارتش اگر از تجل
اختراع سر کشیدی نسجه قدیش گفتندی دیوانی که گفته هما معانیها که در روز نهفته الفاظش شیشه زار است

که بر زبان معانی دران خوابیده اند و پاکی بیا نش کفایت که یوسف لطافت در و هو دج کشیده
 جلا فوشی معنی روشنش عینک دیده فصاحت و شوخی نهائی رموز بارکش آفتاب مطلع بلاغت سواد
 حروفش سرب برزیده ماهتاب و بیاض صفحاتش حیرت ده چشم آفتاب خرد تا از مضامینش
 اندوخته عقل کل گردیده و چشم تا از روشن باینش نوری گرفته از نگاهش خورشید و خنجره شبنوی

خرد از معنیش تا نکته ورشد	ز راز نقش دلها باخبر شد
کتابش روضه گلزار دانش	مضامینش تجلی زار دانش
نزاکت آب و رنگ گلشن او	فصاحت عکس لفظ روشن او
چمن گل پرور از رنگین فوایش	جهان بر عشوه از نازک ادایش
سخن از معنیش در خنده چون گل	جهان را نغمه اش گلبارگ لبیل
خرد گردید این نور معانی	جهان گوید رموز کن ترا سنی
کلامش ناز عشوقا دارد	ادایش عشوه جانانه دارد
ارم خون از بهار گلشن او	بمه داغ از کلام روشن او
خردشید ای طبع نکته سازش	تکلم و امق عذر ای رازش

و یوان حقیقی او آئینه ایست که تمثال تقلید مصطفوی و صورت اتباع نبوی در و نمایان است و
 معنیش در نزاکت پروری گلستانی ست که از نسیم هدایتش گلهای اعتقاد و مقلدین در و خندان
 آئینه طرازی مضامینش یا سمن زار گلزار شریعت و تجلی کثافتی رموز بارکش روضه تجلی را بر طریقت
 تا فقیه بغور سی مضونش بی نبوده خردش را قوت استخراج حاصل نگردیده و تا محدث از معنی مشهورش
 مستفیض نشده خبرش بپایه کمر فروغ نرسیده بلغات استعارات تقریرش ابیده نال دیده اند بیایه غلت
 وار سیده اند و قضا تا تشبیهات بیاننش را فهمیده اند و میزان کلمات فصاحت نقد سخن سنجیده اند معنی که از
 افق بیاننش بر آید آفتاب است و رازی که از ضمیر بارکش سر کشد و غل دل ماهتاب ترا از خایانیکه مانند و زخما

در آتش زبانی سرکشیده اند از آتشهای رنگین ادائی این جنتیان نور سرشت بزرگ برق بر خاک طپسیده
تقریش نورانی عالم قدسی سرشتان و کلامش و حافی کشور نور طلعان بیتی که نگاریده قدکمان
ابروان خم گردیده و مصرعی که کشیده قامت سرو قاتمان مانند حلقه خمیده آرزوان باز نگینی مضمونش
محریت آتشک خون بجزیت آتازک طبعان بضمونش سیده اند تازک و اگر دیده اند مثنوی

سروستان امت موزون خمیده وین خفاشش گردید آفتاب ویده خورشید شد چشم غزال لفظ در شوخی چو ماه روشن گل کند صد خنده ناز پری لفظش از نیرنگ معنی جام جم	مانند گلشن آتش دید صافی معینش تا آمد بتاب شوخی افروخت تاروی خیال معنی او در زناکت گلشن گر بر آتش بود صورت تجری صفحه از گلکاریش باغ ارم
---	---

خوشاوهن رسایکدوش بطاق مضمون توصیفش سیده و حید آفتاب اینکه که از فروغ ضمیمه گلهای
انوار محش چیده لیکن معنی نیست که صراط لای ارتفاع آفتاب توصیفش گردد و سخن فی که آینه مثال
خوشید نایش شود چون طبیعت معانی که مبانی اوصافش شاید و باید بود آستان تعریفش این قصیده ختام نمود

از روی پرند مرغ تو صد در آینه گر وصف روی تو بنگارم بلوح دل گر شوخی رخ تو برویش بیان کنم گر تاب قهر تو بر لبش جا کند گر بجز را نوال کنش آبرودهد گل از زناکت رخ تو شد بهار پوش تار و دود ز طالع بیدار تو بهر	وزخوے تازک تو چمن پروا آینه از تار آفتاب کنم سطر آینه خورشید را برهنه نمایم در آینه جو هر چه چشم خصم کند خنجر آینه دُر ریزد از لظناره و شوگر آینه وز بوسه گیسو تو خنجر پروا آینه سرمی کشد ز طینت اسکندر آینه
--	--

اگر طلعت صمیمه توروشنگری کند
 اگر روی خشم بیند و از طالع صیه
 از جوهر تواضع طبعت بروی خویش
 یک لعل از نگاه تو تا در ازل بتافت
 چون نایک رگ مزه قهر تو بجزد
 اگر گریه زباده چشمش اثر کند
 اگر خال راز زلف عذارت خبر بدم
 اگر صافی سلاست لطفش اثر کند
 در بزم مه فروز تو از روی روشنت
 اگر پر تو نگاه توروشنگری کند
 اگر لب صفای خیالت گذر کند
 تا بسته ام ز مرع تو شیراز خیال
 اگر جلوه محیط خیالت فتد بچرخ
 در آستان قصر تو از صاف بنا
 تا طائر خیال بدحت فشانند بال
 ریزد ز نو بهار خیالم بفسق مرع
 از مد منر و شبی دم نظم آسمان
 از شوخی نزاکت اندیشه ام شود
 که در شبی بشوید جسم نظر کند
 تا چند شمسایا بر فخر تا ختن

یوسف نماید از رخ هر جوهر آینه
 خون می خورد برنگ گل ابر آینه
 صیقل زند ز کلفت خاکستر آینه
 چون آفتاب گشت ضیا گستر آینه
 در چشم آفتاب زند نشتر آینه
 آتش زند بدیده میناگر آینه
 در دود هر سپند و دهمبر آینه
 تا بر به بجز از رخ هر جوهر آینه
 تا بد زور می خط ساغر آینه
 چون آفتاب گل کند از بشند آینه
 روشن شود ز بستان که آذر آینه
 تا بد زور می هر ورق و ذرا آینه
 آید طپان ز دایره محور آینه
 خورشید سان طیف ز رخ مر آینه
 پرواز ریزد از رگ هر شهر آینه
 در جاس گل ز نه چمن خضر آینه
 تا بد بسان روم تو از خاور آینه
 چون نو بهار رخ تو نسین بر آینه
 ریزد و فلک ز دیده هر اختر آینه
 از نقش پات جلوه کند بکمر آینه

یجبار شوخی دل خود را بچشم پوش از جستجوی طبع پریرا دست خویش	برخ بازکش ز جلوه این کیمز آینه نقش دعای دولت او کش بر آینه
تا برق نور بر رخ خورس شود طیان فرخنده با و طالع بیدار تو بخلق	تا میشو دچر و سه پری دلبز آینه بر چرخ از تو باد نواز شکر آینه

قطعه از بیاض طبعی می حکیم محمد بن عبد الله صاحب کتب یونی و الفیض فی الصلوة

المنة لله که چه فرخنده زمانیت در مصر فصاحت سر بازار بلاغت	شد طبع کلامی که بر گوشت جانیت از آتش شعله دحت قلب و کانیت
سودی ست ازین اقمشه سوداگر دین را در مجلس احباب بچیدند سماطی	دنیا طلبان را بجهان بهره زیانیت زالوان نعم و چه مرتب شده خوانیت
ناکام اگر ماند عدو جاسه عجب حیت تصنیف وکیل احمد بر حسن بیانیت	کاندر خور این لقمه نه هر کام و دانیت اخنس کس در دهن هر که زیانیت
نطقش بزبان بجز روان در دم نقتد آن منبع دانائی و آن معدن دانش	کلکش بیجان گاه رقم سر روانیت در خیز چو بجزی ست گهریز چو کانیت
گر علم حدیث ست و گر علم تفاسیر بنوشت بهن بران خرد و صف ایامه	حقا که درین جمله علوم او همه دانیت کرشع سبیل شده فرخنده نشانیت
در بار که قرب بود جاسه امان دین زنده جاوید شد از کوشش ایشان	کس را بخدا در صف این طائف جانیت ذات فقها از ره انصاف چو جانیت

چون طبع شد این نسخه تبارخ خرو گفت موندان شکن مدعیان عمده بیانیت	
	

ن	نما بود کرد و اکنون کیسر خود را	دستش اگر برآید از آستین چو خنجر
ی	یک آسان معنی چون نقطه در نهاد	صفری چو خاک غبر و زان کاخ خضر
ف	فر چه علم مالک آخیا را آن معظم	لاغر چه فکر عرشی اشتر را آن موقر
ی	یا قدرت مصور یا گوهرین کتابش	خضرت و آبجیوان شود و دست اند
ر	ریشک زلال حیوان از جانت فرمائی	از سینه مصفا آینه کند
و	دارد بجنب فکرت صد حوریان برون	در پرده ضمیرش صد لقبان کشر
و	دا کرده حصن معنی از خانه دو شاخ	بشکسته باپ خیر چون در دست جد
س	سلطان فضل و حکمت کاوس تخت	کلکش بزل بخشد زالی نامه راز
و	ویران و باس کلکش آبادی توب	چون کشد مجوسان از هیبت سکند
ا	آن شاهباز رفعت که خون بخت طالم	دارد بچرخ تازی شهبال کبود تر
س	سد کند را نداین نسخه معظم	یا جو جان دین را از یار پیغمبر
ا	از نکته های یکا هم باشگاه عنقا	از نقطه های رخسار هم خوابگاه نیر
ل	لوحش که مهر بضیاف نقش که مشک را	نرش که مادر زم نقش که آب کوثر
ش	شاگرد علم و فضلش صد جوهر مجرب	خدا م بارگاهش صد دانش مصو
ی	یارای این که دارد گرد و طرفش	گر خود عطار دآید گرد و کیمینه فکر
ط	طاوس عرش پاک و زهرشت خاک	کی زاید این معانی رخشان مهر و
ا	آن طفل شیر خواره در جنب را پیر	چون کودک دبستان پیش نصیر با پیر
ن	نایدنای پاکت از عرشی شکش	از فوط لزه و تپ گشت ستار و لاغر
ی	یک حرف اول از زادگاهم	چو ای نیک جمع سازی تا پنج نسخه بنگر

طاهرست که تا این زمان چنین دیوان بلاغت تبیان که در پیش
مشعر تابید علاءان نعمانیست و بهترین تقویت مقلدان خفیه
در حجاب سحران تعلیمت کایف نیافته و بر تو ظفرش بر طبع هیچ ناظمی نمانده است

دیوان خفیه

۱۳۰۴ هـ

سب فرمان مصنف موصوف با عنوان در مطبع انوار محمدی چکر کشیده
با اتمام جناب منشی تنیخ بهادر صاحب لباس حسن طبع در برگزینت و قری
خازینت که سبب جازیت مصنف طبع نماید لایحه ارسال و در این طبع طلب کرده است

